

Маъруф Жалил

**МЕН
СУВ ИЧГАН
ДАРЁЛАР**

Лирика

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти
1981

Ўз
Ж 21

Жалил, Маъруф.

Мен сув ичган дарёлар: (Лирика)—Т.: Адабиёт
ва санъат нашриёти, 1981.— 208 б.

Маъруф Жалилнинг ушбу «Лирика» тўпламига унинг «Мен
сизни севардим» (1970 й.), «Раҳмат, одамлар» (1970 й.), «Сени
ўйлаб» (1973 й.), «Нотаниш йўллар» (1976 й.), «Қўшиқ иш-
тиёқи» (1979 й.) номли шеърый китобларидан саралаб олин-
ган ва шоирнинг кейинги йилларда ёзган айрим шеърлари ки-
ритилди.

Джалил (Джалилов), Маъруф. Реки, из кото-
рых я пил. Лирика.

Ўз2

Д $\frac{70403-94}{М 352 (04)-81}$ 69—81

4702057020

УМР

Кимлар бу кўчадан ўтмаган?
Ҳиммати дарёдан устунроқ,
Ғазаби вулқондан жўшқинроқ,
Юраги осмондай кенларми?
Мардликда Рустамга тенгларми?
Ё мактаб, ё пахса уй қуриб,
Ё ўксиз кўнгилни тўлдириб,
Ҳар тонгдан бир ҳикмат кутганлар?
Ё алдаб разил иш тутганлар?
Зиндонда нур кўрмай синиққан,
Ё омоч етаклаб чиниққан,
Меҳрибон, заҳматкаш деҳқонми,
Босқинчи, бешафқат хоқонми —
Кимлар бу кўчадан ўтмаган?

Замонлар ортидан чанг бўлиб
Умидлар қолганмиш тўкилиб.
Шуларни авайлаб тераман,
Саралаб халқимга бераман,
Юрмоққа келганда навбатим,
Меҳнату ишқ бўлди улфатим.
Йиллардир, ойлардир унга зеб
Қисқаси, аталар УМР деб.
Кимлар бу кўчадан ўтмаган?

1960

ҚАЛБ ВА РУБОБ

Дўстим Исроилга

Ниҳол эккан чол каби хаёл сурар рубобинг,
Дийдор кўришган дўстдай аҳвол сўрар рубобинг.
Бахти кулган йигитдай қувноқ бўлар бир маҳал.
Маъсум гўдак сингари дудуқланар бир маҳал.
Гоҳ бургут парвозини эсга келтириб қўяр,
Гоҳ йиғлаб, йиғлатгуси, гоҳи кулдириб қўяр...
Айтгил, дўстим, ростини: чалганинг рубобмиди
Ёки менинг қалбимми?

Негаки торларни шод сўзлатса нозик қўлинг,
Тонгдай гўзал туйғулар қўзғатса нозик қўлинг,
Утмишу ҳозир билан дилда анжуман қуриб,
Узимни бир сайёҳдай ҳис қилдим тинглаб туриб:
Дунёнинг ёқасидан кирдим, енгидан чиқдим.
Гўё қаридим, гўё ўсиб янгидан чиқдим,
Ёғочу сим шунчалар ҳисларга серобмиди
Ёки менинг қалбимми?

1960

ХАЁЛЛАРИМ

Уйнаб-ўйнаб хаёлларим қайтиб келади,
Баъзан қуруқ, гоҳ янги гап айтиб келади,
Гоҳ аскарлар ётоғида бўлади меҳмон,
Гоҳ вокзалда «марҳамат» дер гўёки мезбон.
Гоҳ яйловда қўй боқади чўпонлар билан,
Гоҳ пайкалда кузни ўйлар деҳқонлар билан.
Гоҳ тилларга тушсин дея тўқийди ғазал,
Гоҳ дилларга меъмор каби беради сайқал.
Гоҳ олмага шафтолини қилади пайванд,
Гоҳ уззукун чилвир сочлар васли билан банд.
Елкасига меҳр юкин ортиб юрар у,
Қайга кирса бахт нурини олиб кирар у.
Гоҳ бировга ишонч билан бўлганда дучор,
Ранжиб қолар ишончсизлик қилинса изҳор.
Юриб-юриб хаёлларим қайтиб келади,
Баъзан қуруқ, гоҳ янги гап айтиб келади.

1961

ҚИШЛОҒИМ

Этаги пахтазор, орти Боботоғ,
Енидан Зарафшон оқар эркалаб.
Миёнкал қўйнида оддий бир қишлоқ
Қуёш уйғотади ҳар кун эрталаб.

Боғ, дала, қирларга гул-лола сочиб,
Баҳор одатига қилганда амал,
Шу ерни кўргандим кўзимни очиб,
Шу ер олам эди менга мукаммал.

Шунда хаёлимга келмаган сира
Кўк осмон тубининг бунча кенглиги.
Катта қишлоғимнинг жаҳон олдида
Олма бетидаги холга тенглиги...

Денгиз бўйидаман,
Қалбимда ҳижрон,
Аммо бир гап келди кўнглимга бехос:
Бирдан қишлоғимни қўйиб ёнма-ён,
Қардошлар юртига айладим қиёс.

Қуёшни ҳам ўша, ойи ҳам ўхшаш,
Тонглари ҳам ўша, гули ҳам ўхшаш.
Дарёси ҳам ўша, сойи ҳам ўхшаш,
Тупроғи ҳам ўхшаш, йўли ҳам ўхшаш...

Ҳаммаси-ҳаммаси қалбимга яқин,
Ҳаммаси-ҳаммаси ўз ерим, бироқ...
Нимангдир ҳеч ерга ўхшамас тағин,
Сени соғинаман, қадрдон қишлоқ.

1961

УЙЛАРИМ

Қушлар ҳамма ерда бўлади пайдо,
Кўрмаса туrolмас севган жойларин,
Улар оддий қушга ўхшайди, аммо,
Дўстлар, қуш эмас, у —
Менинг ўйларим.

1961

ТОНГОТАР...

Ҳали кўчамиздан бўғиқ гуриллаб
Бирорта машина ўтганича йўқ.
Стол устидаги соат чириллаб,
Ҳали олтига бонг урганича йўқ.

Ҳали ухлар бахтни тушида кўриб,
Бахтга ошиқ бўлган йигитлар, қизлар.
Ҳали ишхона ё кўчада юриб,
Кундузги ташвишлар эгасин излар.

Мен-чи, хаёл суриб ҳовлида якка
Сокин тонготарга солардим қулоқ,
Ҳаёт ухлар эди гўдакка ўхшаб,
Орзулари эса юрарди уйғоқ.

1962

ТҮЙ КУНИ...

(Дўстим Салоҳиддин ва унинг рафиқасига.)

Тўй куни сизларга саодат тилаб,
Бахтнинг чинлигига ишонгим келар.
Кетма-кет мисрага қалбимни улаб,
Ҳар лаҳза шеър айтиб қувонгим келар,

Гарчи ҳаёт кунда улашмайди бахт,
Гарчи шодлик фасли узун эмасдир.
Аммо яхши кунга умид этса бахш,
Умидларнинг умри кўп бўлса басдир.

Тун ўтиб, тонг отар навбатма-навбат,
Навбатма-навбат сиз урарсиз хандон,
Бугун қанча тўкин бўлса ҳаловат,
Эрта ташвиши ҳам ортар минг чандон.

Агар мураббога тўкилмаса туз,
Агар гумон буткул солмаса соя,
Авлодлар олдида ёруғ бўлса юз,
Ғийбату фитналар кетади зое.

Дадил бўл, юрагим, тилакларингни —
Дўстларим бошидан сочайин бугун.
Юлдуздай фарзандлар юрсин ёнида,
Битта ичай мен ҳам Юлдузлар учун.

1962

ТОҒЛАР

Қоядан бир парча узилиб кетса,
Дердим: балки тоғнинг гапирганидир.
Балки олам билан нола қилгани,
Балки қучоғига чақирганидир.

Кейин билсам дунё ёш эмас экан,
Ҳайрон қилган экан кўпларни аввал.
Ҳеч ким бунинг сирин ечолмас экан,
Яшаб нимагадир бўларкан маҳтал.

Умид етаклаган ҳаммани ишга,
Аммо бахт ҳар кимга бўлмаган nasib,
Бировни йўқчилик минг кўйга солса,
Бировни хиёнат ўлдирган осиб.

Умид тинч қўймаган одамларни ҳеч,
Бахтиёр кунларга ундаган тинмай.
Бировнинг қўлига тутқизса қилч,
Бировнинг уйини ғам босган тундай.

Ҳаётга йўл топмай сўлган ғунчалар,
Армон бўлиб кирган шўрли тупроққа,
Дунё ғариб бўлиб қолса шунчалар,
Ер қандай чидасин бундай фироққа.

Бахтиёр кун ишқи бўлмаган забун,
Гўрда ҳам бир умид ўнталаб туққан.
Тоқат бомба каби портлаган кун
Ер қаърини ёриб, тоғ бўлиб чиққан.

...Яна тоғ кифтида турибман танҳо,
Кўзимга ташланар беҳисоб конлар.
Унинг ҳар зарраси асил кимиё,
Шунча нодир экан ўша армонлар.

1963

* * *

Дилгир соғинч билан кунларим ўтар,
Садқа қилгим келар унга жонимни.
Балки мени эмас, бошқани кутар,
Шубҳалар, хаёллар бузар қонимни.

Шунда Отеллодай тутаб кетаман,
Тутолмай қоламан ўзимни ўзим.
Ғазабим поёнга етмагач, баъзан —
Кулиб ожизона ёшланар кўзим.

Булутлар ортидан кўкдаги қуёш,
Алдамчи умиддай қилса истеҳзо.
Совуққа ниҳоллар бермаса бардош,
Мендан ҳам ожизга ўхшайди дунё.

Шу ожиз дунёнинг уйғоқ бўлаги,
Уйғоқ юрагимга жо бўлган замон,
Аён бўлди менга Ленин тилаги —
Уша тилаклардан кўтаргум хирмон.

1963

ИЛҲОМИМ

Ҳисоб бер, илҳомим, кеч келдинг нега?
Ёки мен йўлингга чиқмаганмидим?
Ёки бўлмовдимми аҳдимга эга,
Хизматингга умрим тикмаганмидим?

Одамда кайфият бўларкан ҳар хил,
Баъзан сиғмас экан кўнгилга гул ҳам.
Билмасдан шаънингга тегиздимми тил,
Ёки кўрмадимми шодлигим баҳам?

Ё кўз-кўз қилдимми бевақт ранжитиб,
Ё ташлаб қўйдимми қадрингга етмай?
Ноҳақ ишлатдимми сени камситиб,
Бефарқ қарадимми такаллуф этмай?

Ошналарим ҳар хил, ошналарим кўп,
Бири юрагимдай ҳамиша бирга.
Бири ўсал бўлсам кетар юз бурниб,
Бири таъна қилар мен бесабрга.

Агар таънанг бўлса, айтавер сен ҳам,
Айтавер, илҳомим, ранжимаيمان ҳеч.
Майли ситам қилсанг,
Қилмасанг карам,
Майли қўлга олсанг найза ё қилич...

Аmmo юрагимга қўл солмай туриб,
Сен ҳам кетиб қолма мендан юз буриб.

Мен ёрга қалбимни очайин, ахир,
Сўзларим етказсин тонгги саболар.
Кўксига қуйилсин ишонч ва фахр —
Денгизга қуйилган каби дарёлар.

1963

ҚАТРАЛАР

Кўнглимда йўқ имо, ишора,
Аmmo нима борлиги аён:
Ҳақ олишга изласам чора,
Дунё жавоб бермайди ҳамон.
Жавоб бермас ҳоким табнат,
Ер ҳам, кўк ҳам қилмайди парво.
Сукут сақлаш бўлса фазилат,
Сен баридан аълосан, дунё.

* * *

Агарда у бўлмаса сароб,
Тоғ деганим соя чиқмаса,
Чектирса ҳам майли изтироб,
Суянганда алдаб йиқмаса.
Тик кўтариб юрсам бошимни,
Оёқ ости бўлмаса қадрим,
Дўстлар билан есам ошимни,
Етар уни кутмоққа сабрим.

* * *

Олисларга қарайман ёниб,
Инжиқ руҳим тополмас таскин.
Кимдир юрар беғам қувониб.
Менинг эса келади ғашим.

Ўзбекистон! Менинг дунёда
Ташвишингсиз ўтган оним йўқ.
Токи борсан сен Осиёда,
Сендан бошқа қаҳрамоним йўқ.

1964

ЧИНОРЛАР

Кўз тегмасин деган каби
Тақиб яшил туморлар,
Пайшамбанинг ўртасида
Турар мағрур чинорлар.

Кетар бўлсам, отам янглиғ —
Йўл бошида кузатиб,
Тўлиб-тошиб шивирлайди
Шохларини узатиб.

Олисларда умид бўлиб
Кирав доим тушимга.
Доим уни нишон қилиб
Мен қатнайман ишимга.

Менинг тутқун хаёлларим
Кенгликларга талпинса,
Ё қаноат гўшасида
Талпинишдан сал тинса,

Шу чинорлар эсга солар
Матонатли элимни.
Шу чинорлар эсга солар
Эсдан чиқмас тилимни.

Аммо бахтим чинордамас,
Менинг бахтим бу ёқда:
Шу чинорлар илдизидан
Тутиб турган тупроқда.

1964

РАҲМАТ, ОДАМЛАР!

Балки кўрмаганман сизни ҳеч қачон,
Балки эртага ҳам кўрмоғим гумон.
Балки кўришганмиз кўча-кўйларда,
Балки кўришганмиз аза-тўйларда.
Гоҳо трамвайда бирга кетганмиз,
Гоҳо танимасдан салом деганмиз.
Балки ишхонамиз шундай ёнма-ён,
Лекин отингизни билмасман ҳамон.
Меҳнат қилиб кунни-кунга улайсиз,
Мени танимасдан бахтим тилайсиз.
Раҳмат, одамлар!

Иш, ижод бағридан қайтганда уйга,
Дил мойил бўлганда қўшиққа, куйга,
Секин радиони бураб қўярсиз,
Болангизни қўлга олиб суярсиз.
Ватан осмонига боқарсиз ҳар тун,
Кўнглингизни қилар юлдузлар мафтун.
Шу юлдуз экилган кўк осмон каби
Сизнинг меҳрингизга тўлиқдир қалбим.
Чунки койгансиз ким ноҳақ бўлса,
Турғизиб қўйгансиз кимдир йиқилса.
Шундай қўлламаса одамни одам,
Фақат зўр ғамхона бўларди олам.
Раҳмат, одамлар!..

1964

НЕГА ЯШАЯПМАН...

Нега яшаяпман ёруғ дунёда?
Боболар йўлини такрорлашгами?
Отамнинг чироғи ёнган бинода
Ўзимга меросхўр тайёрлашгами?

Ўзгалардан кўра кўп алам чексам,
Баҳам кўрсам фақат шодлигим ошкор,
Ишонч ва садоқат уруғин эксам,
«Сабаби тириклик» эмасдир зинҳор.

1964

ОТАМГА

Етимдай жовдирар тунда юлдузлар,
Тинимсиз чайқалар мовий денгизлар.
Тоғлар оёғимга тўнкадай ботар,
Тонглар суйиб олма—умидлар отар.
Ёдимга тушади ўсган боғларим,
Тонгда шудринг кечиб юрган чоғларим,
Шу ўйчан, шу маъсум далалар ҳақи,
Уша беғам ўтган паллалар ҳақи,
Гоҳи хат ёзишга тегмаса қўлим,
Гоҳи сиз томонга тушмаса йўлим,
«Боламнинг аҳволи нима кечди» деб,
Отажон, ўртанманг тунлари ғам еб.
Ўз бахтин излаган одамларга хос,
Кўнглимда тахланиб ётибди ихлос.
Шайдо юрагимни мен қуёш қилиб,
Ўлкам осмонига қўёлсам илиб,
Унинг ёғдусидан баҳра олса эл,
Мени атасангиз «фарзанди қобил»,
Бахтиёр бўлса ҳам ўшанда тарзим,
Барибир елкамда қоларди қарзим.
...Турмуш юкин олиб бобом қўлидан,
Юрмоқчи бўлдингиз иқбол йўлидан,
Уша юкни сиздан олгандан буён,
Тинмай бормоқдаман истиқбол томон.

1964

СҮЗСИЗ ҚҰШИҚ

Бир йигит оҳиста бошлади қўшиқ,
Оҳиста сузилди хаёлчан кўзи.
Куйлади, куйлади энтикиб, жўшиб,
Аммо қўшиғининг йўқ эди сўзи.

Ошиқлар ноласи бор эди унда,
Бор эди кексалар ақли нуфузи.
Қўшиқ зуваласи бор эди унда,
Аммо қўшиғининг йўқ эди сўзи.

Тилга олиб бўлмас бирор гуноҳнинг
Эҳтимол қўшиқда ётгандир изи.
Виждон азобидир сохта гувоҳнинг,
Аммо қўшиғининг йўқ эди сўзи.

Балки дўст қилмиши солинди куйга,
Эҳтимол эсланди кимнингдир тузи.
Бир лаҳза ҳаммани толдирди ўйга,
Аммо қўшиғининг йўқ эди сўзи.

Ҳар қалай бор эди даҳшатли бир гап,
Уни айтмасликка чидолмас ўзи.
Куйларди бирма-бир ҳаммага қараб,
Аммо қўшиғининг йўқ эди сўзи.

1965

* * *

«Мен бахтимни топиб оларман,
Сен умрбод юрарсан дайдиб»,
Деганингни ўйлаб қоларман,
Келмаса ҳам у кунлар қайтиб.

Бўлганимда ишқингга дучор,
Айтганимда садоқатимни,
Ўйлабмидим этарсан деб хор
Авайлаган муҳаббатимни.

Энди яна сенда ихтиёр,
Холис ўйлаб қилгани хулоса:
Бахт мен билан юрарми бедор,
Ё сен билан қилар муроса.

Мақсадимга йўл очди шеърим,
Ўйқудаги бахтни уйғотдим.
Сен менсимай хўрлаган севгим
Етаклади, ортидан чопдим.

Оёқларим йўлда қавариб,
Кечалари қақшаб чиққанда,
Умид келди мадад кўтариб,
Тун бўзариб тонгни туққанда.

Йўқ, мен сени излаганим йўқ,
Кўнглим йиғлаб интилганда ҳам,
Бўлсин дедим юзгинанг ёруғ,
Ўз сўзимда туролдим маҳкам.

Нега сени яна учратдим —
Биринчи муҳаббатим...

1965

БЕДАНА

Қафасда патирлаб турар бедана,
Узини ҳар ёнга урар бедана.
Сепилган тариқдан қилгандай ҳазар,
Тилла сувдонга ҳам ташламай назар,

Узин уравериб қафас рошига,
Пати қолмаса ҳам шўрли бошида —
Ҳаво булут бўлиб чаққандай чақин,
Ишонч билан сакрар, патирлар тагин.

Сира тан бермасди тақдирига у,
Яна далаларни қилгандай орзу.
Шу аҳволда умри бўлса ҳам адо,
Девдимки, қафасга кўникмас асло.

Наҳот ишонганим алдади, наҳот,
Тўпори қушни ҳам енгдими ҳаёт?
Ёки тан олдими ночорлигини,
Яшириб қафасдан безорлигини.

Энди кунда сайрар, сайраган сайин
Дону қурт-қумурсқа берар хўжайин.

1965

ИНСОН

(Тарих йўлларида)

Парча

Нур, ҳарорат билан қилмасдан савдо,
Қуёш кезиб юрар кўкда бепарво.
Ердаги ишларга тушганда кўзи,
Негадир ёпилиб қоларди юзи.
Шунда менинг нохуш ҳолимни кўриб,
Булут ҳам йиғларди тепамда туриб.
Мен-чи, пинҳон тутиб қон ютганимни,
Излардим йўқотган умидларимни.
Лекин тор қафасга солгани эмас,
Эрку юртни тортиб олгани эмас,
Сенинг занжирингда дея ҳақиқат,
Сени қарғар эдим, тилсиз табнат.

* * *

Кечир мени, кечир, ношукур дема,
Энди ранжитмайман, жоним, ғам ема.
Дўстим эканнинг бошлигу ризқим,
Маъсумлигингни ҳам қачонки сездим:
Шундан бери юриб иқбол йўлида,
Неча бор ўлганман тожлар қўлида,
Шундан бери қачон алданиб қолсам,
Ҳушёр бўлмоқ учун ичардим қасам,
Шундан бери гоҳи нодон йиқитар,
Шундан бери умид қўлимдан тутар.

Шундан бери излаб тенглик, озодлик,
Ўзимга қиламан ўзим устодлик.

* * *

Йигирманчи аср, сени ҳам кўриб,
Тақдиринг ўйласам ичингда юриб,
Савлат тўкиб турар қават-қават уй,
Қулоққа чалинар хуш ё нохуш куй.
Кўчаларда ёнар ранг-баранг чироқ,
Қолмаганга ўхшар оламда фироқ,
Аммо тикилиброқ қарасанг бир дам,
Бир хонада байрам, бир хонада ғам.
Бири жазманини қилар зиёфат,
Бири иш қидириб синайди омад,
Бири машинада қувар шаббода,
Бири юк кўтариб борар пиёда,
Бири фақат қорин тўйдирмоқ учун
Маош олган дўстин ўлдирар бу кун.
Бири чақмоқ тошдан яратар қуёш,
Бири кўз чиқарар қўяман деб қош,
Ҳалиям туғсин деб бўғоз олтиним,
Тухмат корхонаси ишлар бетиним.
Шубҳа ё ғаразга очиларкан йўл,
Самимий ҳурмат ҳам, севги ҳам бир пул:
Номус ҳам, ғурур ҳам қадрин йўқотиб,
Ундан ҳазар қилсанг кулади қотиб,
Йигирманчи аср, серзиё асрим,
Маданий, асабий, беҳаё асрим.

* * *

Биламан, сийнангда жароҳат билан
Ёнма-ён турибди ўлиму ўлан,
Биламан, қалбингда ишонч, хавотир,
Чунки бирга яшар нокасу ботир,

Биламан, истагинг тинчлик, адолат,
Аммо қисматингда уруш, адоват.

* * *

Вьетнамлик қон тўкар ўз эрки учун,
Аммо Америка қон тўкар нечун?
Барибир эмас, йўқ, барибир эмас,
Ҳамма озодликни қилади ҳавас.
Камми аламини ютиб юрганлар?
Камми қулай пайтни кутиб юрганлар?
Сен космос асрисан, атом асрисан,
Озодлик асрисан, ситам асрисан.

* * *

Асрим, кечир, сени бир оз қарғадим,
Биларсан, мақтовдан жуда чарчадим.
Агар тушунсангу ишонсанг менга,
Қарғиш ҳам, мақтов ҳам лойиқмас сенга.
Туғилиш, ўлиш-ку дунё неъмат,
Аммо бунча чигал инсон қисмати?
Кел, асрим, писанда қилиб тақдирга,
Ким эдим, ким бўлдим, эслайлик бирга.

* * *

Азоб, камситишнинг бўлсам гувоҳи,
Безиб кетар эдим дунёдан гоҳи.
Суяк-суягимга етса ҳам ғамлар,
Яқин деб ўйлардим бахтиёр дамлар.
Агар умид билан кечирмасам кун,
Телба дунё мени қиларди мажнун.
Мен Алпомиш эдим, Гилгамиш бўлдим,
Сўнгра Широқ бўлиб қайта туғилдим,
Гоҳи куйлай десам — чиқмаган овоз,

Гоҳи ёзай десам — бўлмаган қогоз.
Гоҳ садр тушганман жанозаларда,
Гоҳ ётиб юрганман ҳавозаларда,
Ҳар бир қадамимни ёд билар тарих,
Кўрган-билганини тутмайди дариг.
Мен Арасту эдим, Форобий бўлдим,
Ибн Сино бўлиб қайта туғилдим.
Гоҳ ёруғ дунёни ташвишга қўйдим.
Гоҳ мағлуб бўлганда номусга тўйдим.
Ернинг хотираси мустаҳкам жуда,
Асаби бузилмас ҳуда-беҳуда.
Сўранг дарёлардан, тоғлардан сўранг,
Чақирингу, ўтган чоғлардан сўранг,
«Нималар қилиши мумкин эди-ю,
Аммо ҳақиқатда не қилолди у?»
Мен Муқанна эдим, сарбадор бўлдим,
Сўнгра Темур бўлиб қайта туғилдим.
Икки шиша бўлди йўлимда ҳамроҳ,
Икки шиша қилди ғафлатни камроқ.
Бири сиёҳ эди, бири май эди.
Иккиси «хизматга тайёرمىз» деди.
Дунё сирин очдим биттаси билан,
Бошқаси ғанимни тарқатди дилдан.
Бошпанам бўлса ҳам шу ёруғ дунё,
Менга топилмасди беминнат зиё.
Зинҳор тиллақўнғиз шуъласи эмас,
Қуёш васли эди кўнглимда ҳавас.
Мен Улуғбек эдим, Галилей бўлдим,
Сўнг Королёв бўлиб қайта туғилдим.
Қўлимда шафтоли,
Мен турибман тик,
Дейман: «Шафтолидан данаги кичик»,
Аммо бундай ўйлаб қарасам бир вақт:
Данакнинг ичида бор экан дарахт.
Тилимга чиқмасдан содда саволим,
Яна дунё кезиб кетди хаёлим...

Волтер, Гегель эдим, мен Маркс бўлдим,
Сўнгра Ленин бўлиб қайта туғилдим.

* * *

Октябрь тонгида кўриб бахтимни,
Унга берган эдим сўнгги аҳдимни,
Дунёни бахтиёр кўролсам девдим,
Коммунизмни ҳам шунинг-чун севдим.
Гарчи дунё ҳали унча бут эмас,
Бут эмасу, аммо ожизман демас.
Буни ҳамма ерда кўриб турибман,
Ҳамма ерда иқбол излаб юрибман.
Изладим, излайман, сафарим узоқ,
Излаганим бир кун очади қучоқ,
Тилим, феълим ўша, миллатим ўша,
Қувончим, ташвишим, кулфатим ўша.
Ўшадир ҳунарим, ўшаман ҳамон.
Мансабим меҳнаткаш,
Унвоним — ИНСОН!

1965

БАТЮШҚОВГА

Иўқ эди мол-мулки,
Мансабсиз эди.
Бор эди қалбида тоза муҳаббат.
Муҳаббати майин,
Ғазабсиз эди,
Ғазабга ўргатди уни шеърят.
Замон доноларга қилмаса карам,
Қим унинг қаҳрига бўлмаган дучор?
Россия шунчалик кенг кўринса ҳам,
Асил фарзандларга бағри эди тор.
Бўлмаса Батюшков юртини ташлаб,
Римга кетармиди хизмат қидириб?
«Эркин фикрлилар» кўнглини хушлаб,
Шеърлар ёзмасмиди халқини кўриб?
Достонлар, қиссалар ёзмоқчи эди,
Хизматдан ортмади ўлчовли кунлар.
Илҳом мустар бўлиб сабрини еди,
Шоирни билмади замона хумпар.
Қадр изладию хўрлик топди у,
Ижод қилмоққа ҳам бўлмади фурсат.
Лекин унинг дардин ким тушунар, ким?
Қаммиди шоирга бундай ҳақорат?!
Агар замон бўғиб турмаса уни,
Қунлари ўтсайди қоғоз устида,
Гуркираб кетарди нозик истеъдод,
У телба бўлмасди ижод ишқида.

1965

ИЛТИЖО

Ҳаёт, сенга бир сўзим бор,
Елвораман, қулоқ сол.
Қайтиб беру ташвишимни,
Ясама бахтингни ол...

Уша қизни яна кўрсат.
Овозини эшитай.
Орқасидан чопиб бориб
Қўлларига гул тутай.

Ваъда бериб бажаролмай
Хуноб бўлиб юрганам,
Одамлардан четга қочиб —
Танҳо хаёл сурганим,

Ишонч менга панд берганда
Не ўйларга борганим,
Бошим қотиб, ҳушёр тортиб
Қилни қирққа ёрганим,

«Инсон бахти нимадир?»— деб
Сабоҳлардан сурганим.
Ўз бахтимни узлатдамас,
Курашларда кўрганим
Кўрсат ҳамма-ҳаммасини,
Қайта бошдан кечирай.

Кўрсат ўша қизни яна
Бир бор қасам ичирай.

Икир — чикир ташвиш ичра
Нондай бўкиб қолдим мен.
Тағни бўлмай безовта деб
Ҳадиксираб толдим мен.

Ҳаёт, сенга бир гапим бор,
Ёлвораман, қулоқ сол.
Қайтиб беру дардларимни
Ясама бахтингни ол...

1966

ТОШКЕНТГА

(Зилзила кунлари)

Гўзал эмиш Марсель боғлари,
Венеция қирғоқлари ҳам.
Гўзал эмиш Австрия тоғлари,
Амазонка ирмоқлари ҳам.
Шамолсиз титрамас япроқлар,
Бўлса бордир айтганларича.
Кўрган пайти кўнгилни чоғлар,
Завқ ҳам берар қайтганларича.
Аммо, шаҳрим, сени ҳеч қачон
Севмас эдим ҳуснинг учун, йўқ...
Менга фақат ўзингсан жаҳон,
Қучоғингда шайдо кўнглим тўқ,
Пешонамда бори ўзинг деб
Қилган бўлсам кеча ифтихор
Бугун меҳринг минг бора ортиб,
Жароҳатинг беради озор.
Гарчи касбим қурувчи эмас,
Иккиланмай кираман сафга.
Ахир, қўлдан қайси иш келмас,
Ўрай десам сени шарафга.
Дардкаш шаҳрим, сени ҳеч қачон
Ҳуснинг учун севмас эдим, йўқ...
Йўқ, эмасман беш кунлик меҳмон,
Сенинг билан ҳаётим боғлиқ.

1966

ОДДИЯ ЖУМБОҚ

Кўнгил очгим келар қувончни куйлаб,
Тўлиб кетса дейман куйимга осмон.
Аммо бошим қотар дунёни ўйлаб,
Оддий жумбоқларга бўламан ҳайрон:

Муқаннани бадном қилдилар нега?
Нега Улуғбекни сўйдилар, ахир?
Одамзод фикрини бўлдилар нега?
Нега умидларни этдилар сағир?

Эй, идрок, эътиқод, бефойдамидинг,
Сен қайда эдинг, эй покиза виждон?
Сен-чи, сен адолат, сен қайда эдинг?
Наҳот сен бўлмасанг оламга посбон?

Жанна д'Арк ким учун кўрди шуълани,
Сирли товушларга эргашди нечун?
Уни тўполонда кимлар ушлади,
Гулханда ким ёқди? Нега? Қим учун?

Булар ўтаётиб бошқа манзилни
Бошпана сўраган мусофир эмас.
Булар солмоқ бўлган ҳаётни йўлга,
Оламга уфуриб янги бир нафас.

Билсам, тилаб олган буларни дунё,
Ожиз кўзларини нурга тўлдирган.
Аммо тополмагач муносиб баҳо,
Замонларнинг ўзи бўғиб ўлдирган.

1966

* * *

Сержило, сертўлқин, азим шаҳарда
Кимдир уйғотади мени саҳарда:
«Оплоқ тонг отмоқда, тур, жонгинам, тур,
Сени йўл кутмоқда, тур, жонгинам, тур».
Умидвор боқаман. Атрофим жимжит,
Шаҳрим ухлар эди беташвиш, тинчиб,
Пахта-ю бахт ишқи уйқумни бузди.
Сени ўйлаб кетдим, пахтакор дўстим.

Агар шу эгатлар тилга кирсайди,
Кўрган-билганини айтиб берсайди:
Чигитдан пишгунча қайтадан чигит,
Қанча манглай тери бўлмади ўғит,
Чаноққа тўлгунча меҳр толаси,
Қанча уринмади деҳқон боласи.

Машинанг гуриллаб пахта терганда,
Бахтинг эгатларда қўлга кирганда,
Барқут беланчакдан тонгни уйғотиб,
Кўшиқ айтганингда илҳомга ботиб,
Ғалаба кунини қилмоққа байрам,
Дўстим, қанотингга кираман мен ҳам.

1966

ДУНЕ ЭКАН...

Дарё каби тўлғоқ билан оққан йўлларда,
Қанча суздим қайиқ қилиб тилакларимни,
Аммо баъзан тушиб қолиб ўлик кўлларга,
Чиқолмасдан толиқтирдим билакларимни.

Мени хасдай ўйпатмоқчи бўлса тўлқинлар,
Гоҳи хасдай ётиб олдим атай бепарво.
Шунда қуртдай жилпанглашиб совуқ ёлқинлар,
Совуқликни жўшқинлик деб қилдилар даъво...

Гоҳи суздим янги-янги тўлқинлар сари,
Ҳеч бир маъно изламадим қилган ишимдан,
Ҳамма нарса гўзал эди хаёл сингарини,
Аммо қилдай наф йўқ эди филдай кучимдан.

Шунда бирдан бошим узра меҳрини сочиб,
Чаққон тил ва сеҳр билан лол қилиб элни,
Ҳаммага деб бир ўзинга катта йўл очиб,
Муқом қилса танимабман Мефистофелни.

Гоҳ кулардим қотиб-қотиб гўдакдай маъсум,
Гоҳи ҳайрон бўлар эдим ёқамни ушлаб.
Бирдан менинг ҳаётимда ўзгарди мавсум,
Кетиб қолди ажабланиш ҳисларим ташлаб.

Кўримсизлик гўзалликка қўшилиб кетди,
Аралашиб кетди гўё ер билан осмон,
Дунёдаги ҳамма қизик нарсалар йитди,
Ҳеч қолмади юрагимда Ишонч ва Гумон.

Қўлим ишга бормай қолди бу ҳол дастидан,
Руҳ барглари хазон бўлмай тўкилди бир-бир,
Чиқолмасдан босиб қолган бу тош остидан,
Қанча ётдим, энди айтиб берсанг-чи, Сабр?

На зерикш, на бир лаззат, на таскин топмай,
Чорасизлик қабрида мен қанча мудрадим,
Қарахт бўлган ҳиссиётим юзини очмай,
Қарахт ётган дамларимни қанча судрадим?

Нега ташлаб юбормадим ғурбат тошини,
Наҳот шу ҳам андишага киради, наҳот?
Андиша деб атасалар ғурур тожини,
Нега унга чорасизлик бўлар мукофот?!

Дунё экан, мен ўзимни ўнгладим яна,
Тўнкарилган тошбақадай эмасман ожиз.
Яна гумон ва ишончим кўксимда мана,
Энди кетмас улар мени қолдириб ёлғиз.

Салом, дунё!

Салом сенга, нурли истиқбол!

Салом сенга, тилагимдай вафодор йўлим.

Салом сенга, зикна куним, сен ҳам омон бўл,

Салом сенга, юзи ёруғ, баҳодир элим!

1966

КҮЗЛАР

Кўнглимда туғилса ноўрин шубҳа,
Одамлар йўл-йўриқ қилади тухфа.
«Дўст дўстнинг кўзига солганда назар,
Кўраркан қалбининг тубига қадар.
Агар малол келса сўрамоққа гап,
Билиб ол кўзининг ҳолига қараб»,
Еш ғилтиллаб турса юпатмоқ учун
Беғуноҳ кўзларга тикилмай нечун?
Кулиб ҳаё билан қараган кўзлар
Аминман, кўзимдан табассум излар.
Олам-олам сирни беғараз кўмиб,
Танҳо ўтирганда хаёлга чўмиб,
Мени умид билан кутаркан муштоқ,
Тургандай эмасми йўлимда чироқ?
Фарқ қилиш кўнглимда бўлгандан пайдо
Меҳрибон кўзларга шайдоман, шайдо!
Боқишга бир умр ёки бир нафас,
Муғомбир кўзларни қилмайман ҳавас.

1966

ҚАЙДАСАН

Ярқ этган шуъладай кўриндинг бирдан,
Бир лаҳза нурланиб турдинг ёнимда.
Тасодиф дуч қилгач сени зоҳирдан,
Бўрон турган эди сокин қонимда.

Кўзингда бор эди бир дўст истаги,
Бошинг очик эди севги ёшингда.
Сенга ҳам зеб бериб, ҳар бир қиздаги
Ҳаё турар эди ўйчан бошингда.

Эҳ, сен-ку, йўл бўйи тилингни тийдинг,
Мен ҳам енголмадим ўз ғуруримни.
Аммо бир лаҳзада йўқотиб қўйдим
Қўлимга кирмаган жавоҳиримни.

Кимнинг дилбандисан, манзилинг қаер,
Отинг нима? Ишчи, талабамисан?
Яна дуч қиларми бизларни тақдир,
Ё тақдирим учсиз калавамикан?

Уйлаганим сари кўпаяр сўроқ,
Сени топмагунча битмас саволим —
Қани юрагимга ўт солган нигоҳ,
Қайдасан, эй номсиз соҳибжамолим?

1966

МАҚСАДИМ

(Шекспирга ўхшатма)

Мен ўзимни мақтамайман,
Мақтамайман қалбимни,
Чунки сотмоқ мақсадим йўқ
Муҳаббату қадримни;
Чунки сотмоқ мақсадим йўқ,
Матонату сабримни,
Мен ўзимни мақтамайман,
Мақтамайман қалбимни.

Лекин сени мақтагайман,
Сени, жўшқин Ҳаётим:
Меҳнат билан яшартириб,
Меҳрим билан безатдим.
Чунки авлод-аждодимга
Тухфа қилмоқ муродим.
Шунинг учун мақтагайман
Сени, жўшқин Ҳаётим.

1966

ШУ ҲАМ ҚИШ БЎЛДИМИ..

На қор, на совуқ бор қишмикан десам,
Баҳормикан десам на гул, на ёмғир.
Уйғоқ юрибман-ку тушмикан десам,
Табиат, бўлмасанг бунча муғомбир?!

Ер ҳордиқ истайди, сен эса ҳамон
Майда ғийбат каби сочасан қиров.
У эриб кетади кун чиққан замон,
Йўқ бўлар қўрқоқнинг жаҳлидай дарров.

Нега увилламас оч бўри каби —
Изғирин югурмас кўчама-кўча.
Наҳотки муҳрлаб қўйилган лаби,
Аччиқ тили наҳот бормаса сўзга.

Шу ҳам қиш бўлдимиз? Қиш бўлса агар,
Намойиш қилмасми касби корини?
Беҳавас кўринар нега бу қадар,
Еки йўқотдимиз харидорини?

Қиш мода эдимиз, айт-чи, табиат,
Назардан қолдимиз қор ҳам, совуқ ҳам?
Агар шундай бўлса бошқасини ярат,
Қишнинг қишлигини ҳис қилсин одам.

Қор босган далада қиличдай қинсиз,
Сўппайган дарахтлар турса чайқалиб.
Мўридан дуд чиқса кечаю кундуз,
Деҳқон хурсанд бўлса уйда дам олиб.

Қиш эса пайсалга солмоқда ҳамон,
Ҳамон қорга интиқ уйғоқ далалар.
Билмадим, ишчан қиш бошланар қачон,
Қачон қорда яйраб ўйнар болалар?
Шу ҳам қиш бўдими?

1967

ЮЛДУЗ

Агар севиб кўз остига олганинг бўлса,
Агар бўлса юрагинга яқин тутганинг,
Агарда сен интиланганга у ҳам интилса,
Завқли бўлур учрашувни зор-зор кутганинг.

Мен бир қизни севган эдим тушимда кўриб,
Аммо излаб тополмовдим одамлар ичра.
У-чи, мени кузатаркан тепамда туриб,
Йўлга қараб, қарамабман тепамга сира.

Уни излаб не йўлларни пиёда кездим,
Уни излаб бошгинамни урдим тошларга.
Умид билан менга қараб турганин сездим,
Хижолату бахтдан кўзим тўлди ёшларга.

У нур сочиб кулар эди менинг ҳолимга,
Кулгисидан қуйиларди қалбимга таскин.
«Алвидо» деб нафас уриб ҳижрон — золимга,
Ширин орзу кучи билан ўзимни босдим.

«Уша юлдуз бўлар ҳамма дардинга даво.
Уша юлдуз ёруғ қилар бир кун юзингни.
Сен хиёнат қилсанг агар, у қилмас вафо»,
Тинглар эдим хаёл суриб севгим сўзини.

Энди мени юпатолмас ўткинчи ишлар,
Энди менга таскин йўқдир ғам бор жойларда.
Энди менга бегонадир алдамчи тушлар,
Туш ҳикматин сўрамайман энди сойлардан.

Энди беғам давраларда чувалмас фикрим,
Энди худбин шуҳратга мен толиб эмасман.
Ҳаммасини юлдузимнинг йўлига тикдим,
Энди ундан бошқасига кўнглил бермасман!

1967

ҲАЁТ ҚИЗИҚ

Ҳаёт қизиқ китобга ўхшар...
Аммо воқеалар бунда атайлаб,
Жойлаштирилмаган навбати билан,
Қаҳрамонлар эса олинмас сайлаб,
Иш қилмас ёзувчи рағбати билан.

Тонг билан сўзлашиб яккама-якка,
Қуёш чиқишини кузатмас ҳар ким.
Ҳар ким ета олмас юксак-юксакка,
Нажотни ҳар кимга узатмас ҳар ким.

Китобда ўзгарар ҳамма қаҳрамон,
Ҳаммаси юксалар пояма-поя.
Китобда бу яхши, униси ёмон.
Чала қолиб кетмас бирорта гоյ.

Бунақа чегара ҳаётда бўлмас,
Воқеа давомин кузатмоқ мушкул.
Чалкашиб кетади, аммо ечилмас,
Кичкина тугун ҳам, муаммо тугул.

Мен эса оламда нимаки бўлса,
Бутун борлирича кўрмоқ истайман,
Кўрмоқни истайман охиригача,
Лекин дунёни мен қандай қистайман.

Барибир у менниг раъйимга юрмас,
Узи билганидан қайтмас барибир.
Унниг қонунлари сира эскирмас.
Унга насиб қилган шунақа тақдир...

1968

* * *

Ваъда берган бўлса-ю,
Аммо сенга учрашолмаса,
Ўзга учун жанг қилиб,
Ўзи учун курашолмаса..
Қимларгадир бахт бериб,
Ўзи бахтсиз ўтса дунёдан,
Бадном қилма билмасдан,
Далилларни олиб ҳаводан.

1968

КЕЧҚУРУН ҚИШЛОҚ ИУЛИДА...

Тўнғич қўрқувларим ёдимга тушар,
Жимгина куламан бугун очилиб.
Юпқа тун пардаси қаршимда учар,
Тепамда юлдузлар ётар сочилиб.

Парда ортидаги хонадонларда
Парпираб туради ўйчан чироқлар.
Бирин-кетин сукут бағрига кириб,
Аста эриб борар йироқ-йироқлар.

Отам ҳозир қўйга кунжара бериб,
Ҳовлида оҳиста ўйлаб тургандир.
Балки мени кеча тушида кўриб,
Укамларга бир-бир айтиб юргандир.

Эҳтимол ётгандир шифтга термилиб.
«Нимага хат келмай қолди, деб ундан»,
Эҳтимол амаким олдида кулиб,
Сўзлаб ўтиргандир хайрли кундан.

Балки олис эллар урфи, одати,
Уруш ва тинчликдан чиққан бўлса гап,
Қўнглини ёзишнинг келиб навбати,
Дўстлар даврасида ўтирар сўзлаб.

Мен эса шуларни қилиб тасаввур,
Соғинч билан тез-тез ташлайман қадам.
Бир йил кўрганшм йўқ қишлоқни, ахир,
Ораси поездда бир кун бўлса ҳам.

Бемехр экан деб ўйламанг, йўллар,
Қадрдон далалар, таъна қилмангиз.
Утиб кетганда ҳам ҳисобсиз йиллар,
Энди келмайди деб хуноб бўлмангиз.

Пойтахт ўйламасин севмас экан деб,
Шаҳарлик дўстларим қилмасин гумон,
Шеърма-шеър бораман қалбимни очиб
Сенга — Ўзбекистон — яшнаган макон.

1968

УРУШ ҚОНУНИ

Жангда ҳардамхаёл бўлсанг,
Билмаганинг билдирар.
Дўстларингни зор йиғлатиб,
Душманингни кулдирар.

Ажалингда беш кун аввал
Паймонангни тўлдирар.
Сен душманни ўлдирмасанг,
Душман сени ўлдирар.

Аваллабор қилич олиб,
Жангга мағрур кирмагил,
Шитоб қилиб кирсанг агар,
Иккиланиб турмагил.

Ҳужум қилган нокасни ур,
Алпомишдай ёвни сур.
Сен душманни ўлдирмасанг,
Душман сени ўлдирур.

1968

ПАРИЗОДИМ

Паризодим, сени излаб тоғларга бордим,
Айтолмадим юракдаги саволларимни.
Аммо, топиб юпансин, деб қўйиб юбордим —
Тоғ бургути каби ўжар хаёлларимни.

Ўзим жавоб беролсайдим,
Бошимни эгиб,
Шамол каби югурмасдим, қўним билмасдан.
Шивирламас эдим ҳар бир дарахтга тегиб,
Ҳатто тоғлар сўзлар эди сукут қилмасдан.

Пишқирарди ювош бўлиб қолган дарёлар,
Хазон бўлган лола қайта кўтарарди бош,
Эски йўлда янграр эди янги наволар,
Кучга тўлиб нур сочарди кузда ҳам қуёш.

Ҳар бир мева туғилади куртак ва гулдан,
Аммо озми атир гулдай мевасиз гуллар!
Йўқ, мен қийиқ қидирмадим бу ерда қилдан,
Манзил сари элтмас экан дуч келган йўллар.

Мен танлаган йўл ҳаётга бегона эмас,
Мўъжизалар учрамайди унда эҳтимол.
Балки ҳеч ким тақдиримни қилмайди ҳавас,
Сенга атаб эколмасам битта ҳам ниҳол.

Қоронғуда йўқотарман балки йўлимни,
Балки бир тош йиқитади адашганимда,
Балки биров мадад берар кўриб ҳолимни,
Балки куним битар сенга етишганимда.

Аммо сенга қилмагайман зарра хиёнат,
Қасам ичиб бермаганман гарчи қатъий сўз.
Сен мангусан бу дунёда, мен — бир омонат,
Эзгу ҳислар ичра лекин ёнурман ҳануз.

Паризодим, сени излаб тоғларга бордим,
Айтолмадим ўйлаб юрган саволларимни.
Аммо, топиб юпансин, деб қўйиб юбордим —
Тоғ бургути каби ўжар хаёлларимни.

1969

* * *

Тасаввурда қилиб пайдо
Узим унга бўлиб шайдо —
Висолига етолмасман.
Хаёлидан кетолмасман,
Бу қандай сирли маънодир,
Бу қандай сирли савдодир?

Бошимни минг хаёл чулғар,
Кўзим ёлғиз сароб илғар.
Оёғим остида ер йўқ,
Бу ёруғ дунёда нур йўқ.
Хижолатми, пушаймонми —
Олар қийноққа виждонми.

Қасам янглиғ умидим бор:
Севар бир кун мени ул ёр,
Тўлиб-тошиб оқар ул дам
Кўзи ёпиқ булоқлар ҳам.
Фақат мен толмасам бўлди,
Нўлимдан қолмасам бўлди.

1969

* * *

Сотганим йўқ виждонимни, сотганим йўқ,
Дуч келганга таъна тошин отганим йўқ.
От тепкисини от кўтарар, тулки эмас.
Шу сабаб мен тулкига сўз қотганим йўқ.
Бирор зотнинг ёстиғини қуритмадим,
Йўқ, мен бундай гуноҳларга ботганим йўқ.
Ҳалол ишда кун кечирдим, ҳалол яшаб,
Нопок дарахт мевасини тотганим йўқ.
Ёмон уруғ эка туриб посоз ерга,
Зинҳор-зинҳор яхши ҳосил кутганим йўқ.
Нима бўлса толеимдан кўрдим, аммо,
Эътиқодим, сени пулга сотганим йўқ.
Меннинг битта Ватаним бор ер юзида,
Ундан гўзал Ватан излаб чопганим йўқ.

1969

* * *

Шаҳар қурар экан жафокаш қўллар,
Қонли урушларга бераркан барҳам,
Танишдай туюлса нотаниш йўллар,
Нотаниш туюлар таниш йўллар ҳам.

Боққа айланаркан бибунёд чўллар,
Инсон кенгликларга қўяркан қадам,
Танишдай туюлса нотаниш йўллар,
Нотаниш туюлар таниш йўллар ҳам.

Вояга етаркан ука-сингиллар,
Беғуноҳ севгидан бўларкан мулзам,
Танишдай туюлса нотаниш йўллар,
Нотаниш туюлар таниш йўллар ҳам.

Ҳар ким ўз бахтига боради ёлғиз
Бировнинг гўрига кирмайди ҳеч ким.
Тилимга чиқмайди, шундан бошқа сўз,
Камсуқум отадай кузатаман жим:
Омон бўл, шеърим...

1969

* * *

Чўлда юрган чанқоқ йўловчи
Кўзларига ташланади кўл.
Югуради ҳолдан тойгунча,
Аммо сира қисқармайди йўл.

Югуради, югурган сари
Бўлар сувга баттароқ ташна.
Сувдан умид узган маҳали
Чиқиб қолар олдидан чашма.

Уша ташна мен эдим билсанг,
Шошиб қолдим сени кўрган дам,
Билсанг шунда бахтлироқ эдим,
Подшо бўлган гадолардан ҳам.

1969

* * *

Сен осмон сингари узоқ эмассан,
Яқин ҳам эмассан дастурхон каби.
Шу нотинч дунёда борми демассан,
Қачондир мен турган хонадон каби.

Бахтиёр қиласан баъзан тушимда,
Сирли юрагингни бир менга очиб;
Гоҳ мадад берасан оғир ишимда,
Қўл етмас жойга сўнг кетасан қочиб.

1969

ФАРҒОНА

Пахтазорда сув тарарди қўлида кетмон била,
Феъли кенглик баҳс этарди чеки йўқ осмон била,
Аския айтиб куларди гоҳида меҳмон била,
Олам аҳли билмагай ҳеч бундайин мардонани.

Сўзни нозик ҳис этилмас ҳеч бир элда бунчалик.
Тобланибди меҳнат ила гармселда бунчалик.
Йўлда ҳормоқ билмас асло — нонин белда, бунчалик
Кўрмаганман турфа хислат тўплаган фарзонани.

Майли, менга ўз сирини очмаса ҳам Ахсикат,
Хотирамда тиклагайман унга монанд мамлакат,
Ерни севган элни кўрдим бир-бирига ҳамжиҳат.
Ҳар қадамда учратар ким изласа дурдонани.

«Соия ғамда қолибман: кулфатимдир беҳисоб,
Тегмади ман заррани бошига ҳаргиз офтоб»¹.
Ошиқ ҳолин шарҳ этарди боғда ҳофизу рубоб,
Мен ҳам унга жўр бўлардим тўлдириб чойхонани.

Журжи Зайдон тасвир этган бунда оташхона йўқ,
Утга арзи ҳолин айтган битта ҳам мағона йўқ.
Фонийи мағоналарга нил бўёқ соғона йўқ,
Дилкушо водийки, эслатгай яшил кошонани.

¹ Ҳувайдо ғазалидан.

Эл ичида номи қутлуғ фанда Фарғоншӣ қадар,
Бунда ҳар деҳқон мусаввир касбида Мошӣ қадар.
Бир умрга бўлдим ошиқ Шайх Санъоншӣ қадар,
Билмадим, қандай яшардим севмасам Фарғонани.

1969

ТОҒЛАР ВА ДЕНГИЗЛАР

Денгиз қанча чуқур бўлса,
Тоғлар шунча юксакдир.

Мен Ўрта Осиёнинг тоғларини севаман:
Илон каби буралиб ўрмаловчи йўлларин,
Совуқ хўмрайиб турган даҳшатли жарликларин,
Абадият сингари айнимас музликларин,
Халқ руҳидай беназир пасту баланди билан
Мен тоғларни севаман.

Олтой, Ҳимолой каби тоғлар оиласида
Кўкрак кериб турибди кенжа паҳлавон Помир.
Унинг алп қоматига мафтун, маҳлиё бўлиб
Чимён, Қурама, Оқтоғ боқар олисдан мағрур,
Фикримни олиб қочар турли-туман хаёллар,
Турли-туман саволлар айлантирар бошимни:
Бу тоғлар тўнкарилган денгизлар эмасмикан,
Қоялар эмасмикан ўркач-ўркач тўлқинлар?
Мен тоғларни севаман.

Тақдирлар томчисидан иборат денгиз аро
Яшаш учун курашнинг тўлқинлари ҳайқирар.
Ҳокими мутлоқ каби бу мулки борлиқ узра
Ўз тожига маҳлиё қуёш айланиб юрар.
Чўққилардан пастроқда ўтлаб юрган сурувдай,
Тоғдан ошолмай тўзир тўда-тўда булутлар,
Илнжу ташвишлардан юксак умидим каби
Бегубор юксакликда камол топгай туйғулар.
Мен тоғларни севаман.

Менинг деҳқон авлодим бахтига нитиқ бўлиб,
Чигит қилиб тупроққа экади орзуларин,
Манглай теру кучини пахтазорга оқизар,
Оқизар қуёш билан қалбининг ҳароратин,
Тола-тола меҳрини чаноқлардан тўпларкан,
Елкасидан тушгандай бўлар залворли бир тоғ.
Бу тоғ, «оқ олтин» тоғи — Ўзбекистон тоғидир.
Бу сенинг келбатингдир, эй менинг деҳқон халқим.
Мен тоғларни севаман.

Пушкин шўх денгизларнинг қудратини севарди.
Шоирона қочарди гоҳи денгизлар томон.
«Шовқин сол!» деб ҳайқириб, қўлга олиб қалпоғин,
Асов денгизга боқиб тош соҳилда турарди.
Аммо Терекни қисган шиддаткор қояларни
Алам билан куйлади чиқиб Кавказ тоғига,
Унинг жўшқин руҳига денгиз оҳангдош эди,
Ҳаракатсиз шовқинсиз совуқ ташлардан кўра!
Мен тоғларни севаман.

Байрон, Бальзак сингарни денгизларнинг тўлқини,
Тошу тахтлар кемасин чайқатаркан ҳар томон...
Данте, Гёте даҳосини шиддатли уммонларни
Инсон ақлини тортар ўз қаърига беомон.
Мен ҳам юрагимдаги тўлқини нчра фарқ бўлиб,
Бир умидбахш соҳилни излайман хаёлимда.
Қулай бандаргоҳ бўлиб кўринар таниш тоғлар,
Кўнглим тинчиб оҳиста лангар ташлайман унга.
Мен тоғларни севаман.

Форобий чўққисида ростлайман нафасимни,
Беруний чўққисида булутларни қувгайман.
Алишер чўққисида илҳомимга эш бўлиб,
Улуғбек чўққисида қанотимни ёзгайман.
Сўнг юксак-юксаклардан назар ташлаб оламга,
Туман янглиғ фаромуш махдудликни ҳайдарман.

Ҳамма тоғу денгизлар муносиб деб меҳримга,
Шодон тараннум этиб қалб аро маҳбубликни —
Мен тоғларни севаман.

Чағалоқлар чарх урар денгизлар саҳросида,
Қояларда бургутлар қураб ўзига ошён.
Унда наҳанг, дельфинлар қандай сезса ўзини
Бунда шеру оҳулар яшар шундай бахтиёр.
Аччиқ-аччиқ кўз ёшнинг бўлса денгизлар рамзи,
Бу тоғлар, табиатнинг ҳайкалидир армонга.
Бу тоғлар разилларнинг узун қўллари эмас,
Бу тоғлар даҳоларнинг маъниларга бой қалби.
Мен тоғларни севаман.

Минг бир қасалга даво ҳавосини ким севмас,
Ким севмас гоҳ шафқатсиз, гоҳ саҳий табиатин?
Тонгги сабодай дилбар булоқларини ким севмас.
Ким севмас табиатнинг ёввойи мўъжизасини?
Аммо мени ошиқу шайдо қилган бу эмас,
Бу эмас кўнглим олиб, хаёлимни банд қилган.
Бир кун уйғониш учун, бир кун уйғотиш учун
Бу тоғларнинг бағрида ухлар баҳодир вулқон.
Мен тоғларни севаман.

1970

КУЗ БОШИ

Осмон денгизда ташланар кўзга,
Сокин сузиб юрган булут кемаси.
Мезон урлади қорайган юзга,
Бу тўкин фаслнинг муқаддимаси.

Ҳали саргаймаган яшил япроқлар.
Ҳали далаларга бегона шабнам.
Ҳали лойқаланиб оқар ирмоқдир,
Ҳали узум узиб майиз солган кам.

Пода орқасидан чиққан чанг каби,
Кўкка сузиб чиқди каттакон булут:
Балонинг аксидай ўтиб кетади,
Жигарим, меҳнатнинг бўлмайдн нобуд.

Ўзинг тушунасан кузнинг феълини,
Бугун келганинг йўқ Ўзбекистонга.
Гарчи тутиб бўлмас унинг қўлини,
Куз ҳам қарам қилур яхши деҳқонга.

Бир парча булутга қилмагин парво,
Бепарво ҳам бўлма ўтиб кетар деб.
Жигарим, биламан, сен бедор дарё,
Аммо дарёга ҳам керак-ку тартиб.

«Шаҳарда ўтириб насиҳат қилмай,
Хирмон тозалашга кел» десанг агар,
Бир чойнак аччиқ чой ичилиб бўлмай,
Енингда шайланиб тураман, жигар.

Ўзим насиҳатдан тўйиб кетганман,
Езмоқчийдим йилнинг тўкин чорини,
Шундай бўлиб қолди, кечир, тўсатдан,
Шундай келиб қолди фикр оқими.

Ана, ҳаво яна очилиб кетди,
Юзларингга чиқди ҳорғин табассум.
Менинг қисқагина хатим ҳам битди,
Энди бошланмоқда серташвиш мавсум.

1970

ҲАЗИЛ

«Шеъринг кўринмайди анчадан буён,
Тинчликми, не бўлди, гапир-чи болам,
Юзларингда қон йўқ, ҳолинг паршон?»—
Деб парвона бўлар меҳрибон холам.

«Мақола ёзишга ўтказишдимми?
Нега куласан?— деб куйнаар холам.—
Сояга ўхшайди амал қурмагур,
Нима, шонрликдан тушдингми, болам?»

1970

МАРҲУМЛАР ШАҲРИНИНГ АҲОЛИСИГА

Чала қолган ишларингизни,
Ширин-ширин тушларингизни,
Чалкаш-чалкаш қисматингизни,
Яхши-ёмон хислатингизни,
Қаро ерга олиб кетган ниятингизни менга беринг.

Эплаб адо қилолмаган вазифангизни,
Тўплаб-тўплаб ишлатмаган тажрибангизни,
Алданганда титроқ солган қутлуғ орият,
Ғалаба ё ўлимга дуч келтирган ният
Ва яшашга бўлган чексиз ғайратингизни менга беринг.

Менга беринг ер юзида жой тополмасдан
Ер остига олиб кетган армонингизни.
Инсофингиз, виждонингизни,
Қўли калта имконингизни,
Ҳамда бунёд этолмаган бўстонингизни менга беринг.

Менга беринг ичга ютган аламингизни,
Менга беринг босолмаган қадамингизни,
Менга беринг кўролмаган оламингизни,
Ўтмиш билан истиқболни пайванд қилай деб,
Ҳеч кимсага ишонмаган қаломингизни менга беринг.

1970

ВАТАН

Парча

Ўтмишни ўргансанг келажак порлоқ

Ғафур Ғулом

Хусраву Дорони олиб қаламга,
Алишер кўрсатди бутун оламга.
Аммо Искандар-чи, не қилди тортиқ,
Хусраву Дородан нимаси ортиқ?
Сувдай оқиб ўтди қанча замонлар,
Кексариб ҳам кетди гўдак армонлар.
Майда гапдан қоп-қоп, мақсаддан йироқ,
Майда одамлар ҳам яшайди, бироқ,
Ҳаёт катта китоб, ўқимоқ учун
Ҳеч кимга кифоя қилмайди бир кун.
Шу сабаб қилгунча ундан хулоса
Эҳтимол лозимдир сабр, муроса.
Мидия тангаси чиқса Тошкентдан,
Юнон хати чиқса агар Бешкентдан.
Самарқанддан чиқса Эрон қиличи.
Бухородан чиқса араб идиши...
Бу — юрт бедарвоза бўлгани эмас,
Ё халқнинг иқболи кулгани эмас.
Мен тарих варақлаб, топгунча жавоб,
Неча бор бошимдан айланди офтоб.

II

Табарий домладан Мирхондга қадар,
Қанча китобларга қилмадим сафар.

Қаландар сиёқли бир мажор олим,
Тарихида битди бурунги ҳолим.
Клавихо эса хотираларин —
Холис ёзган фикри бокираларин,
Кўрган-билганларин қалбимга қўйди,
Темурни олдимга келтириб қўйди.
Аждодлар номю, миллатин фақат,
Меросим, демоқни қилсайдим одат.
О, агар шугина қилса кифоя,
Шу билан топсайди орзум ниҳоя,
Шундай ғариб битса умрим муҳлати
Қимга қолар эди улар шуҳрати?
Улар санъатини эгалларди ким?
Нима англатарди биргина отим?
Мен тарих варақлаб топгунча жавоб
Неча бор бошимдан айланди офтоб.

* * *

Гоҳ Наршахий билан, Бартольд билан гоҳ,
Гоҳи Яздий билан сўзлашдим узоқ.
Мен тарих илмида мақтанмоқ учун,
Бекор гап, қофия тизмайман бу кун.
Ҳаммада кўз, қулоқ бир хил бўлса ҳам,
Бор гапни айтишда холислари кам.
Мен эса харидор қилгандай харид,
Тарих денгизидан тердим марварид.
Порлоқ истиқболнинг кўраман равшан
Ўтмишингга боқиб, о, азиз Ватан.

III

Сўниб бораётган ўтмиш бошида,
Йиғлаб турганларнинг аччиқ ёшида,
Ҳайрон аросатда тургандай киши,

Турар истиқболнинг мубҳам ташвиши,
Ота-онасидан ажралиб полон —
Етим қолганларнинг ошлари ёвфон.
Ким боса оларди ота ўрнини?
Ким боса оларди она ўрнини?
Айрилиқ заҳмати шундай мушкул иш,
Ота-она эди уларга ўтмиш.
Порлоқ истиқболнинг кўраман равшан
Ўтмишингга боқиб, о, азиз Ватан.

IV

Европа, Осиё, Жануб ва Шимол
Бугун бир-бирига ўхшар бемалол.
Исёнкор Ғарб руҳи, Шарқнинг ҳолати
Шеърда ҳам кўрсатди ўз нафосатин.
Шаҳарлар, қишлоқлар ўзгармоқдадир,
Чўл, дарё ва тоғлар ўзгармоқдадир,
Радиолар сўзлар тиним билмасдан,
Газеталар ёзар қанда қилмасдан.
Театр, кинода қанча гап-сўзлар,
Фақат сукут сақлар кўкда юлдузлар,
Ҳаёт ўзгармоқда, ўзгармоқда онг,
Бугун бошқачадир кечагидан тонг.
Бугун бошқачадир ҳаёт тарзимиз,
Аммо бу қисматдан йўқдир арзимиз.
Ўзгариб кетса ҳам, иқболнинг равшан
Чунки сен мангусан, о, азиз Ватан.

V

Битта сен эмассан ўзгариб кетган,
Битта сен эмассан бундай йўл тутган,
Шундай жонланиш бор ҳар бир бинода,
Шундай жонланиш бор бутун дунёда.
Аммо манзилларда йўқ эмас ғовлар,

Қурол ўқталмасдан туролмас ёвлар.
Дунё-ку ёшариб, ўзгариб толмас,
Чунки қаршиликсиз юксалиш бўлмас.
Келиб кета берар қишу баҳор, ёз
Ҳар фасл кийдирар ўзгача либос,
Ўзгариб-ўзгариб яшайсан, ҳарчоқ
Мангу ўзинг бўлиб қоласан, бироқ,
Парвозинг сингари иқболинг баланд,
Эй сен парвозларда чинниққан Ватан.

1971

* * *

Бу кеча ҳам кўрдим сени тушимда,
Тагин хаёлимдан кетмадинг бугун.
Кун бўйи бир чироқ ёнди ичимда,
Сен тунда тушимга кирганинг учун.

Автобусга миниб, поездга миниб
Сўраб келолмасдинг мени ҳеч қачон.
Қанчалар ўйладинг унда соғиниб
Тушимга кирмоққа бу кеч, меҳрибон.

Эсга ҳам олмасдим сени эҳтимол,
Шаҳар икир-чикир ташвиши аро,
Аммо юрагимда тўлганар ҳилол.
Мендан сўрамасдан оқади дарё.

Бу дарё шаҳарни қишлоққа боғлаб,
Сендан қувват олган хаёлим менинг.
Бу дарё пахтазор гаштини чоғлаб,
Қишлоққа йўл олган саволим менинг.

1971

ЛЕНИН КЕЛАЁТИР

(1917 йил 3 апрель)

Телеграф келтирди қувончли хабар,
Оғиздан-оғизга ўтди сўнгра у.
Тарқоқ орзуларни қилиб сафарбар,
Ҳар дилда уйғотди янги бир туйғу.
Ленин келаётир,
Ленин келмоқда.

Ишдан озод эди шу кун ишчилар,
Тухум улаштириб юрарди ҳайит:
Доҳийни кўрмоққа йўлга тушдилар,
Вокзалга чорлади ҳаммани умид:
Ленин келаётир,
Ленин келмоқда.

Мария саройи...
Бу ерда Дума
Кутарди Советлар инқирозини.
Хабарни эшитиб деди-ю: «Нима?..»
Сўнгра очиб қолди сергап оғзини:
Ленин келаётир,
Ленин келмоқда.

Князь Львов кафтин кафтига ишқаб,
Деди: «Қимлар борар Совет номидан?
Кутиб олмоқ керак дўстларга ўхшаб,
Заҳар тутсангиз ҳам шароб жомида.

Ленин келаётир,
Ленин келмоқда».

Партиялар жанги ичра адашиб,
Қалава учини йўқотган мазлум —
Юрарди бир-бирин эрк-ла қутлашиб,
Энди ҳамма нарса бўлади маълум —
Ленин келаётир,
Ленин келмоқда.

1972

ДАРЕ

Салобатли дарё оқар
Чайқалиб беғам,
Менинг яхлит ҳаётимни
Иккига бўлиб.
У қирғоқдан эшитилар
Таниш бир оҳанг,
Аммо унинг мазмунини
Бўлмагай билиб.
Уша оҳанг ором бериб
Қулоқларимга,
Юрагимга қуяр аста
Армон доғини.
Иўллар эса бош уради
Оёқларимга,
Эста солиб ҳаётимнинг
Яхлит чоғини.

1972

ИСТИҚБОЛ

Гоҳ ошкор куйлаганим,
Гоҳ пинҳон сўйлаганим,
Гоҳо дўппини олиб, бош қашиб ўйлаганим.
Блокни шайдо қилган париваш — инқилобдай,
Сен менинг яғонамсан, қора қошим, истиқбол.

Биров олдимда кулиб, таъна қилар ортимдан
Биров шод бўлса, биров куйинадн дардимдан.
Дилда биргина умид ёлғиз сендай мардимдан
Қарам қилиб бағринга ол, қардошим, истиқбол.

«Истиқболим қайда?» деб йўртиб кетиб борурман,
Сафарим заҳматларин қўшиқ этиб борурман.
Эгатларни оралаб бир кун етиб борурман,
Майли билмасанг билгин, сен — бардошим, истиқбол.

Энди тўкин юртимда чанг, тупроқ йўллар қайда,
Янтоқ гуллаб, қамғоқлар югурган йўллар қайда,
Кўз ёшдан бағри қону ёқаси хўллар қайда.
Барин суратлаб берай, кел, сирдошим, истиқбол.

Сен менинг терлаб-пишиб қилиб турган ишимсан,
Мақтов, мукофотлардан йўқолмаган ҳушимсан.
Кўнглимга далда берган ҳар тонгдаги тушимсан,
Пешонамга битилган Ёрилтошим, истиқбол!

1972

ҲАМИД ОЛИМЖОНГА

I

Менинг қасосим бор тасодифларда —
Дунёга келмаган дostonлар учун,
Сўнгига етмаган имконлар учун,
Битмас жароҳатдай армонлар учун,
Аро йўлда қолган дармонлар учун
Менинг қасосим бор тасодифларда.

II

Ҳамон Ойгул билан Бахтиёр менга —
Ургатар яшашдан недир муддао...
Озодлик келтириб тутқин заминга
Севги, жасоратга бағишлар маъно.
Бунёду Паризод қиссасини тунлар
Ўқиб ёш жонимга пайванд қилган дам,
Нотинч юрагимда чақнаб учқунлар
Семурғ қанотида учганман мен ҳам.

Аммо қисматингдан зарра беҳабар,
Сенинг руҳинг билан олганман нафас.
Шеъринг дилнинг кезиб сарбасар,
Шеъринг дунёларга қўйганман ҳавас.
Тасодиф: «Насибанг тугади», — деди,
Мағлуб бўлмасанг ҳам муҳорибларда
Ростдан ҳам бу ўлим тасодифмиди?
Менинг қасосим бор тасодифларда.

Юксак чўққи каби «Зайнаб ва Омон»
Шеърият тоғида ёлғизлар ҳамон.
Ҳамон ақлларга қувват ва роҳат
Ҳамда юракларга бериб ҳарорат,
Бир давр уфқини ёритиб мангу
Юксак-юксакларга чорлаб турар у.
Чала қолгани-чун шодлик куйлари,
Уксиб кетгани-чун учқур ўйлари,
Умр йўлини шартта кесгани учун,
Ногоҳ кулфат бўлиб эзгани учун
Менинг қасосим бор тасодифларда.

1972

ЙУЛЛАР

(Адашганлар хотирасига)

Йўллар мени чақирарди безовта қилиб,
Йўллар мени тушларимда олиб кетарди.
Йўллар мени чалғитарди нораства билиб,
Қайга борсам ҳамроҳ бўлиб таъқиб этарди.

Гоҳи тикан кирса яланг оёқларимга,
Тикани йўқ сўқмоқларни излардим бекор.
Энди фикран қайтиб ўша сўқмоқларимга,
Сигир ҳайдаб ўтганимни кўраман такрор.

Бўйим ўсиб шу сўқмоқдан мактабга бордим,
Унда сўзни ҳарфга бўлиб ўргандим қайта.
Даштдай зеҳним шу булоқдан тинмай суғордим,
Қадри арзон ўша бахтли кунларим қайда.

Шу сўқмоқдан чиқиб кетдим ҳаёт йўлига,
Чорлайверди сеҳр тўла нотаниш йўллар.
Шу йўлларда югурдим бахт истиқболига,
Бахтни олиб қочаверди янги манзиллар.

Хаёлимдай узоқ йўллар очди кўзимни,
Пайдо бўлди ўкинч каби аччиқ ваҳима,
Поёни йўқ чўлда кўриб ёлғиз ўзимни,
Уйлаб қолдим: нима қилдим, мақсадим нима?

Доромидим? Широқ мени йўлдан урдими,
Қўшниларим эркини кўп кўрдимми, нечун?
Дарёмидим? Рақибларим тўғон қурдими,
Сўнг нур берган қудратимга бўлмоққа мафтун?

Бахт туйғуси берган эди қалбимга ғурур,
Мен бахт излаб келиб қолдим бу манзилларга.
Аmmo бахтни қилган эдим қандай тасаввур,
Бахт нимадир? Дуч келар у қайси йўлларда?

Аниқ мақсад этагини тутмай югурдим,
Гоҳо айри кетдим ҳамроҳ йўловчилардан.
Чигал қисмат аро тўғри йўлга ҳам кирдим,
Дилда ажиб хотиралар қолди улардан.

Атрофимда очилмоқда алвон лолалар,
Кўк осмондан тўкилмоқда сирли бир оҳанг.
Осонгина улангандай узук толалар,
Тагин рангсиз уфқларга ёйилмоқда ранг.

1972

• • •

Интиқлигим бу кеч ҳам билдинг,
Излаб келдинг тушимда мени.
Битта дердим оламда бизни
Боғлаб турган ҳислар замини.

«Мен севганим бошқа» деб айтдинг,
Учиб кетди кўзимдан уйқу.
Бирдан келган ерингга қайтдинг,
Бу қандай ҳол? Бу қандай туйғу?

Ерга қўйиб сопол кўзани
Пўл бошида ҳамон турасан.
Агар севсанг мендан ўзгани
Тушларимга нега кирасан?!

1972

• • •

Деразамнинг ортида тун
Қора сочин ёзганда,
Тинч хонада хаёл билан
Қолганимда бир ўзим,
Ҳар бир сўзни қалам чертиб
Муҳр қилиб босганда,
Энг аввало ўз олдимда
Ёруғ бўлар деб юзим —
Қоғоз узра аста-аста
Қанотимни кергайман,
Бургут каби юксакларга
Ҳаётимни бергайман.

1973

• • •

Бўрон тинди-ю, денгиз
Келмай туриб ўзига,
Шиддатли шовқин билан
Бошланди янги бўрон.
Кема кирмас на боцман,
На дарғанинг сўзига,
Тўлқинларга эрмак у
Эшкаксиз қайиқсимон.

Лангарни шарт узди-ю,
Ютиб юборди денгиз —
Кемада бор на умид,
На тартиб, на интизом.
Мағлуб бўлган тартиблар
Вайронаси узра тез —
Янги тартиб туғилиб,
Бўронларга тутди жом.

Лангарсиз Россияни
Бандаргоҳга келтирган —
Ленин бўлиб кўринган,
Эй, покиза умидлар!
Сизсиз — бизнинг қалбларни
Ўиллар оша тўлдирган,
Сизга содиқдир мудом
Қалби олов йигитлар.

1973

* * *

Бургут парвозида сени кўрганман,
Дарё овозида сени кўрганман.
Сени кўрган эдим бодом гулида,
Сени кўрган эдим мактаб йўлида,
Қозонда буғланган сумалакда ҳам,
Ёмғирдан кейинги камалакда ҳам...
Турли ҳолатларда бўлиб намоеён,
Безовта қиласан кўнглимни ҳамон.

Денгиз бошлангандай олтин қирғоқдан,
Боболар «Ватан» деб танлаган чоқдан —
Ўша кўз илғамас чоқлардан бошлаб
Тарих яратгансан терилар ошлаб.
Тўйдан дарак берар чилдирма авжи,
Дутордан таралар туйғулар мавжи.
Найда фарёд қилса етим армонлар,
Мақомда тирилар буюк қурбонлар.
Халқнинг юрагини билгансан, Ватан,
Барини сен бунёд қилгансан, Ватан.

Сени кўпкарида голиб кўрганман,
Сени қурилишга толиб кўрганман,
Довюррак ўғлининг жангга кузатиб,
Отнинг эгарини аста тузатиб,
Кўз ёшининг ютиб ичингга пинҳон,
Мағрур турганининг эслайман ҳамон.

Сен менинг юлдузга тўла осмоним,
Сен менинг булбулга муштоқ бўстоним:
Кўп тил, кўп миллатли даври давронсан,
Аммо бир мақсадли Ўзбекистонсан.

1973

МАВЗУ ВА ИФОДА

(Бухорога)

Тарихинг варақлаб
Ҳар саҳифада
Битта буюкликни кўриб бегумон,
Пешонамга уриб ҳар дақиқада
Ноилож ҳолимга қиламан армон.

Заволга юз тутган кошоналар ҳам
Ҳамон ақлимизни ўрайди нурга.
Ҳайрон бўлмасликка ожиздир одам,
Не қилай, ҳар ғиштда дуч келсам сирга.

Ҳар бир шоир каби ўйлайман шу чоқ,
Дилимни қитиқлар ёқимли ҳислар.
Кўзларим кулади қувончдан, бироқ...
Бироқ андишадан этларим музлар,

Менга озор берар битта муаммо,
Бир андиша мени қийнайди ҳар дам,
Мен яна тарихдан топдим бир мавзу,
Буюклик ҳақида бундай мавзу кам.

Мавзу-ку Буюклик тимсоли, аммо...
Унга мос келарми менинг ифодам?..
Сен ҳам ўйладингми, шуни, дўстгинам?

1973

МАРҲАБО, ЛАЙЛАК ҚОР!

Соғинтириб муштоқ далаларни қор;
Қайси фазоларда бедарак юрди.
Қайси ўлкаларга боқди беқарор,
Қайси тоғ бошида силжимай турди.

Қайси шамолларнинг тушиб домига,
Бўрон бўлолмасдан пинҳон чекиб ғам;
Қайси бировларнинг ёғди томига
Ва ёғди кимнингдир ичига шул дам.

Сендан истар эди далалар даво,
Сени кутар эди боғлар саҳардан:
Осмондан бўралаб ёғмасдинг, аммо,
Деҳқон қовоғидан ёғардинг баъзан.

Совуқ назарларга беролмай бардош
Сен осмон-фалакда қочиб юрдингми?
Ва ё тўлғоқларга бердингу бардош,
Бизнинг пахтамызни кутиб турдингми?

Ақли кароматга моҳир кексалар,
Нишона изларди хазондан, елдан.
Қарғалар қағиллаб фарёд чексалар,
Не гап ўтмас кўпни кўрган кўнгилдан.

Марҳабо, лайлак қор, йўлинг кенг бўлсин,
Юзи ёруғ бўлсин халқимнинг мудом.
Омборлар пахта-ю, ғаллага тўлсин,
Янги зафарларни қилавер инъом.

1973

ТАБИАТ ВА ИНСОН

Дарёдаги тўлқинлар каби
Бўртиб, чўкиб ўтди фасллар,
Инсон ўсиб, қила бошлади —
Табиатга жиддий ҳазиллар.

Қашфиётлар бошланиб кетди,
Шошиб қолди қодир Табиат.
Шунда ҳам у яхшилик кутди,
Хизмат қилди сассиз, беминнат.

Хизмат қилар қанча замонлар,
Хизмат қилар бўйин товламай.
Аммо ётар ўтли армонлар —
Юрагида, қўйинг, ковламай.

Қанча қушлар, қанча балиқлар,
Қанча дарахт, ҳайвонлар зоти —
Наҳот унинг ёдидан чиқар,
Қолган бўлса биргина оти.

Ўтиб борар фурсат карвони,
У мутлақо тўхташни билмас.
Эй сен, буюк Ақл қурбони,
Энди ўйлаб кўрмасанг бўлмас.

Табиатнинг йўриғи бўлак,
Ўз кунини кўрар инсонсиз.
Аммо инсон бўлади ҳалок,
Табиатни этаркан жонсиз.

1973

* * *

Мен ҳар кеча хаёлда
Оёғингга бош уриб,
Қаровсиз меҳрим гулин
Сугориб кўз ёш билан,
Тонг олдида чиройинг
Баҳосини ошириб,
Марҳаматинг кутардим
Беҳуда бардош билан.

Сен ҳам ўйлаб тонггача
Тўлғонарсан эҳтимол,
Кўзинг илинса бир дам
Тушларингда кўрарсан...
Ҳеч нарсадан хабарсиз
Ташвиш тортмай бемалол,
Гулшанларда сайр этиб,
Қўшиқ айтиб юрарсан.

Элчиларим — шеърларим,
Менинг чаққон дўстларим,
Қанча тадорик кўриб
Чиққан эди сафарга
Ҳамон қайтиб келмади,
Йўлда ҳамон кўзларим,
Хабар бергин қўлингга
Улган бўлса агарда..,

1974

* * *

Мен қалбимга тасалли излаб
Ғийбатлардан қочарман нари.
Юрагимдан учадн юзлаб
Диёнатнинг оқ каптарларн.

Мен қочарман дарёдай тошиб
Ва денгизда топарман паноҳ.
Уфқлардан дарвоза очиб
Булут бўлиб отарман тармоқ.

Тополмасман унда ҳам қарор.
Ёмғир бўлиб қочарман ерга.
Ерда менинг тақдирим, сен бор,
Бўлай дейман сен билан бирга.

Шарт мингашиб умрим отига,
Ҳайда, дейди тақдирим, ҳайда!
Мен ундан ҳам қочарман, аммо,
Қайга қочай ўзимдан, қайга?!

1974

* * *

Сенга ғойнбона саломлар йўллаб,
Қогозга қалбимни бўшатганда гоҳ,
Пиртиқ ёқасини кўз-ёш-ла ҳўллаб,
Хира ой нурида келар бир арвоҳ.

Аламли кўзида гулдай илтижо,
Заъфарон юзида меҳру ташналик.
Бўрсик лабларида аччиқ истеҳзо,
Аммо вужудидан ёғар рўшнолик.

У менга сўзламоқ истар эҳтимол,
Эҳтимол у мени гапга солмоқчи.
Аммо маънос боқиб туради беҳол,
Балки хотирамда шундай қолмоқчи.

Балки қилинмаган ҳаракат учун
Менинг юрагимдан асос истайди.
Балки самарасиз, номсиз ўлган кун
Бу кеча Маъруфдан қасос истайди.

Балки тақдиримни каромат қилиб,
Нотаниш йўллардан сўзлар ҳикоя.
Балки валломатлик устидан кулиб,
Олий тилакларга қилар киноя.

Балки сукутдир у, эҳтимол фарёд,
Балки ўтмишдир у, балки истиқбол.
Нимадир, нимадир, билмайман, ҳайҳот,
Арвоҳ бўлиб менга кўринган савол.

1974

* * *

Мен орқангдан лаънат демасман,
Ва қилмасман сени гуноҳкор.
Ғийбатларга ташна эмасман,
Бунда эмас ғурур, ифтихор.

Қўнгил хуши бўлса матлабинг,
Муҳаббатдан изладинг нега?
Нега қалтис жардан ҳатладинг,
Журъат қилиб сўзладинг нега?

Висол билан қисқарган тунлар,
Орзуларнинг ҳаммаси тамом.
Тамом бўлган бахтиёр кунлар
Бу кун биздан олар интиқом.

Энди чида. Ортга қайтиш йўқ,
Қўлдан келса унут барини.
Қайтаролмас на онт ва на дўқ
Озод бўлган дил каптарини.

1974

КУН САНАЙМАН...

Кун санайман йўлингга қараб,
Ишонч менга беради таскин.
Қуёш чиқар сочини тараб,
Нигоҳ ташлар оламга вазмин.

Кунлар ўтар, дарак йўқ сендан,
Юрагимга тушар ваҳима.
Нега хабар олмайсан мендан,
Юз бердими ёки бир нима?

Сени ўйлаб сураман хаёл,
Не-не гаплар ўтмас кўнгилдан.
Оғир ўйлар келганда малол
Сўзлашаман хотиранг билан.

Кун санайман йўлингга қараб...

1974

Уйни соғиндингни, зерикдингни ё,
Ё бирор мунофиқ эзди бағрингни?
Нега кўзларингда маржон-маржон ёш,
Кўз ёш-ла тўкдингни ёки қаҳрингни?
Кўзингда ёш кўриб ўртанди қалбим,
Юрагим қон бўлди ҳолингни кўриб,
Нега кўз ёшига қул бўлиб қолдинг,
Айт, нега йиғлайсан юзингни буриб?
Ҳали пахтазорга чиқиб кетамиз,
Эгатларга тушиб йўқолар ғаминг.
Бош эгиб ўтирма бу ерда ёлғиз,
Ёлғизлик бўлмасин сира ҳамдаминг.
Балки зор эмассан юпатишимга,
Балки ортиқчадир меҳрибонлигим.
Балки куйинишим тегар ғашинга,
Балки маъқул тушар совуққонлигим,
Сени шу аҳволга туширган ғамни
Қўлимдан келади балки аритмоқ.
Гуноҳ эмасдир-ку ночор одамнинг
Ҳолини сўрашу қўлидан тутмоқ,
Айт, нега йиғладиңг?..

1974

* * *

Йўлга боқдинг кўзинг тўрт бўлиб,
Ишонмадинг келмайди десам,
У ҳам кутди ой каби тўлиб,
Деразадан боқди дам-бадам.

Шубҳаларни қарғаб ичингда,
Ишончингни тинмай чорладинг.
Кўролмадинг ҳатто тушингда,
У келмади, сен ҳам бормадинг.

Уртангизга тушай десам мен:
«Кечир, дединг, керак эмас бу».
Осон йўлни кўзламадинг сен,
Қийналмоқни истамади у...

1974

* * *

Афсус, минг афсуски, эмасман рассом.

Фақат хотирамда олиб юрмасдан
Сени тасвирлашга топардим бўёқ.
Яна бир кўрсам деб хаёл сурмасдан
Рассом бўлганимда чизардим шундоқ.

Бир кўришда, дилбар, рухсорингни мен
Қандай чизганимга бўлардинг ҳайрон.
Сўнг мени унутиб юбормасдинг ҳеч,
Топмасанг бир умр қилардинг армон,
Афсус, минг афсуски, эмасман рассом...

1974

* * *

Қўй, мени йўлимдан қолдирма,
Меҳрингни эслатиб толдирма.
Биламан, биламан, аммо қўй
Эгарни тескари солдирма.
Уксинма «бегона эди» деб,
Кўзимнинг ёғини еди деб.
Ноз қилиб, қаноти чиққанда:
«Хайр энди, кетаман», — деди деб.

Қўй энди, керакмас бу ёғи,
Учмасин умидлар чироғи,
Ички сел бостириб келмоқда,
Тўлмоқда кўзларим қирғоғи.

Ёллари шамолда ҳиллираб,
Сағриси кумушдай ялтираб,
Бир оқ от келарди ҳар кеча,
Ҳар кеча тушимда гулдираб.
Умримга бердинг-ку тароват,
Бахтимни этдинг-ку каромат,
Мадорим бўлиб қол бир умр,
Тузоғим бўлмагил, муҳаббат.

1975

* * *

Келиб-келиб ҳасратимни сенга айтдимми?!
Ундан кўра, бўлмасмиди тошларга айтсам,
Ундан кўра бўлмасмиди айтсам сойларга,
Тўтиларга, майналарга, қарғаларга ҳам,
Майсаларга, теракларга, ёнғоқларга ҳам...
Ҳаммасига-ҳаммасига бирма-бир айтиб
Юрагимни бўшатмоқни истардим, аммо,
Уйлардимки, қизиғи йўқ уларга бунинг,
Қизиқ-қизиқ жумбоқларга тўладир дунё.
Ғийбат эмас, фитналарнинг режаси эмас,
Юрагимни эзиб юрган ҳасратларимни
Шамолларнинг қулоғига қуйиб қўйсайдим,
Ҳар бир бино пештоқига ўйиб қўйсайдим,
Жар солсайдим олам узра овоза қилиб
Унда сенинг бўлармиди менга керагинг.
Келиб-келиб ҳасратимни сенга айтдимми?!

1975

СЕН МАРД БЎЛСАНГ...

Сен мард бўлсанг, сув лойқатиб қилма томоша,
Сен мард бўлсанг, йўл кўрсатгин адашганларга.
Сен мард бўлсанг, қўшиқ айтгин тўйларда, аммо
Қўшиқ айтиб келма зинҳор жанозаларга.

Сен мард бўлсанг, денгизларга тош отма ўйнаб,
Сен мард бўлсанг, тупурмагин тоғлар бетига,
Сен мард бўлсанг, ранжитма ҳеч, ранжитма ерни,
Ҳамма орзу-умидларнинг онасидир у.

Сен мард бўлсанг, душманларни дўстга айлантир,
Сен мард бўлсанг, ишонч туғдир шубҳа ўрнига.
Иноқ элни пароканда қилма душмандай,
Сен мард бўлсанг, пароканда элни бирлаштир.

1975

ҚОР ҒАДИ

Иўл бошида бахтини кутиб
Муштоқ эди қишнинг сўзига:
Табиатнинг шўхлиги тутиб
Қор ташлади ернинг юзига.

Ер чеҳраси ёришди бирдан,
Нурга тўлиб жилмайди кўзлар.
Осмондаги булут меҳридан
Ёғар эди ерга юлдузлар.

Қор ёғди забтига олиб.
Ёғар ҳорғин далага ҳордиқ.
Қийналмайди далалар толиб
Уҳлолмаган деҳқондай ортиқ.

Фаровонлик қор бўлиб ёғар.
Ёғар қордай ҳикматли сўзлар.
Қадаҳ келтир менга, эй соғар.
Қадаҳингда бўлсин юлдузлар.

Қор ёғди
Оқ юлдузларга
Тўлиб кетар дала кўкраги.
Қопланса ҳам олам музларга,
Урийб турар ернинг юраги.

Қор ёғади бўралаб, вазмин,
Қор ёғади, қизийди юзлар.
Баҳор келгач бошлайди базмин
Ниҳол бўлиб яшил юлдузлар.

1978

* * *

Ҳаёт менга раво кўрган йўллар бепоён,
Бепоёндир хаёлимнинг сомон йўллари.
Ҳали дунё на бўстондир ва на гулистон,
Ҳали кўпдир қалбларнинг ҳам саҳро, чўллари.

Ўз кўнглимга ҳамоҳанг бир кўнгил топмадим.
Чора топдим, аммо дўстлар, енгил топмадим.
Бўйимга мос бўй топдиму кўнгил бермоққа,
Ўз кўнглимга ҳамоҳанг бир кўнгил топмадим.

Кўп ўйладим одамзоднинг паст-баландини,
Бир суҳбатда билиб олдим баъзан бехато.
Гоҳ бахилдан ажратолмай қолдим тантини,
Одамзодни тўлиқ билиб бўлмаскан асло.

Дўст сўзидан олам гулу қўшиққа тўлиб,
Юрагингда янграб кетар нурли садолар.
Аммо, дўстим, у туйилмас бахт куйи бўлиб,
Қароқчидай талаб кетса йўлда хатолар.

1975

* * *

Қайдадир маъсума гул, маъсума гул,
Кўрмасам кўнглим хижил, кўнглим хижил,
Ўтда бағрим ўртаниб бўлмоқда кул,
Кунма-кун ороланиб яшнайти ул,
Чора йўқ васлига етмоққа ҳануз,
Рози дил изҳор этмоққа ҳануз.

Эй азал котиблари, айланг нидо,
Ул санам этгайми менга жон фидо,
Юлдузим бирмиди рўзи ибтидо,
Чархи кажрафтор мени чалғитди ё?
Чора йўқ васлига етмоққа ҳануз,
Рози дил изҳор этмоққа ҳануз.

Мен ҳануз яйдоқ умид отидаман.
Бошу сўнгсиз, типпа-тик шотидаман,
Тушда кўрган дамларим тотидаман,
Бекарам бир дилрабо ёдидаман.
Чора йўқ васлига етмоққа ҳануз,
Рози дил изҳор этмоққа ҳануз.

Бир боқиб парвосизим кулгайми деб,
Йўлида зор юрганим билгайми деб,
Сўйламиш: ёр биз томон келгайми деб,
Мен кутарман бахтиёр қилгайми деб.

Чора йўқ васлига етмоққа ҳануз,
Рози дил изҳор этмоққа ҳануз.

Сен вафо қилсанг ёнингга боргамен,
Майли, учрай йўлда, ёмғир, қорга мен,
Майлига бошимни берай дорга мен,
Маъруф умрим топширай дилдорга мен.
Чора йўқ васлига етмоққа ҳануз,
Рози дил изҳор этмоққа ҳануз.

1975

ЕШЛИКДАГИ БИР ЕЛҒОН

(Ҳазил)

Эсдан чиқмас ҳеч қачон
Утган дамлар бегумон.

Бувимлар бир ёз кунини:
«Бозорга елгин, — деди, —
Бу товуқни сотгину
Нос олиб келгин», — деди.

Аввал ҳам онда-сонда
Узум сотиб келардим.
Нос олиб, йўлда баъзан
Жиндай отиб келардим.

Оёқлари боғланган
Товуққа назар солиб,
Майли, деб йўлга тушдим
Қўлтиққа қисиб олиб.

Етиб келдим бир зумда,
Бўлмоқда катта бозор.
Бозор ўнгидан келиб,
Дарров чиқди харидор.

Бувим айтган баҳога
Оғринмай олди бир қиз.

Қимматроқ айтмабман деб,
Бир лаҳза чекдим афсус.

Сўнг бувимга нос олиб,
Жилмайиб туриб қолдим.
Қизил тухум ушлаган
Жўрамни кўриб қолдим.

Саломлашдик шод бўлиб,
Сўзлашиб турдик бир
зум.

У деди: «Сен ҳам олгин,
Уриштирамиз тухум».

Тишига уриб-уриб
Жўрам тухум танлади,
Биринчи бор мен ютдим,
У кўзини намлади.

Мен унга қарз бердим
пул.

Тагин тухум олди у.
Шу тахлит қиморимиз
Ривожланиб қолди-ку.

Бозор куни. Болалар
Бир чеккада тўп эди.
Тухум уриштиргувчи
Ишқибозлар кўп эди.

Уйин қизиб, сеҳрлаб —
Олди мени ром этиб.
Кун ўтганин сезмабман
Гоҳ ютқазиб, гоҳ ютиб.

Кеч кирди. Энди уйга
Борай қайси юз билан.
Товуқнинг пули қани?
Айтай қайси сўз билан.

Сигир, бузоқ далада
Маърашиб қолганмикан?
Еки бувим мункиллаб,
Етаклаб келганмикан?

Бувим сигир соққанда
Ким ушлади бузоқни?
Ут ҳам қолган юлинмай,
Ерман роса таёқни.

Таёқ есам-ку майли,
Товуқ, пул йўқ, қайтаман?
Қимор ўйнаганимни
Қайси юз-ла айтаман.

Дўппимда тўртта синиқ
Тухум ётар. Мен-чи, лол..
Майли, дедим жўрамга,
Буни ҳам сен ола қол.

Бурнимни артиб аста,
Вайрон бўлган дил билан,
Ҳовлига кириб келдим
Нос ва қуруқ қўл билан.

«Қайда юрибсан, дайди,
Эсингдами мол-
қоллар?»

Бошимга дўлдай ёғди,
Дашном бўлиб саволлар,

«Бориб-келса юз марта —
Бўлар эди бозорга.
Сенга ўйин бўлса бас,
Қолган ҳаммаси гўрга.

Еганинг ҳазм бўлгур,
Бунча қилмасанг диққат?
Нос ҳам олмагандирсан?..
Нос олгандим, ҳайрият.

«Сен ўйин билан бўлиб,
Товуқ қочиб кетгандир.
Кел, ўтир, шўрвадан ич.
Қорнинг очиб кетгандир».

Бувимнинг ўзи айтди,
Товуқ қочиб кетган деб,
Мен «ҳа» дедим зўр-базур,
«Ҳа», дедим бошим эгиб.

«Оёқлари ечилиб
Товуқ гар қочган бўлса,
Носни қайдан олдинг?» — деб
Мени тергаш ўрнига,

Раҳми келиб бувимнинг
Бошимни силаб кетди.
«Товуқ йўқолса гўрга»,
Гапга-гап улаб кетди.

Дўппи тор келган маҳал,
Ҳижолат бўлган маҳал,
Ёлғон гапирдим баъзан,
Гапларим ёвғон эди.
Яхши эмас бу, аммо,
Шунақа бўлғон эди...

Ҳаёт каттакон бозор,
Эҳтиёт бўл, укажон.
Қўлда боринг ютқазиб,
Бўлма мендай пушаймон.

1975

СИНГИЛЖОН

Сендай маъсума йўқ, оқила ҳам йўқ,
Сен Ҳусн, Фаросат, Чидам тимсоли.
Сенга ишонаман, сендан кўнглим тўқ,
Сенсан аёл зотин сўнгги камоли.

Босқинчи туйғулар асир этмасин,
Чорасиз қайғулар бўлмасин меҳмон.
Бахт қуши адашиб ўтиб кетмасин,
Сенинг бошгинангга қўнсин, сингилжон.

1975

МАҒЛУБЛАР

(Христиан ривояти)

Салибга тортдилар Голгофда уни¹,
Жисми ва номини йўқотмоқ учун.
Руҳи парвоз қилди кўкка шу куни
Қотилдан олмоққа жисмининг ўчин.

Сеҳрли юлдузлар чаманзорда,
Тангри даргоҳида макон топди у.
Ердаги мазлумлар оҳу зорида
Қайта тирилмоққа имкон топди у.

Ўзи экиб кетган сўзлар уруғи
Орзу, ишонч бўлиб берганда ҳосил,
Ўчдай янграганда тирик йўриғи,
Бирдан титраб кетди хотиржам қотил.

Аммо йўқотмади ўзини у ҳам,
Ҳаёт оқимига жисмин ташлади.
«Хотиндай омаднинг вафодори кам...»
Деган хаёл билан яшай бошлади.

Бошқа бўлиб кетмас ўзгариб дунё,
Мангу ғолиб бўлиб қолмас ғолиблар.
Елғиз ўлим бўлиб кўринмас ҳумо.
Тангрига айланар буюк мағлублар.

1975

¹ Исо пайғамбарни.

САМАРҚАНД

Салобатинг, камолингга изламай қиёс,
Рим, Қоҳира тақдиридан сўзласам бир оз;
Гомер билан Геродот ҳам қилмай эътироз —
Шаҳрим, сени буюклик-ла қўйиб ёнма-ён
Бири тарих, яна бири ёзарди дoston.

Аммо улар қилиб кетди қилар ишини,
Сен-чи, ҳамон лол этасан кўрган кишини,
Сўзлагандай ҳар ким чала қолган тушини,
Сайёҳ айтиб тугатолмас, бегона гарчанд,
О, мен қандай тамом қилай мадҳинг, Самарқанд?!

Завол олиб келган чоғи сенга Искандар.
Қамолингни кўриб шошиб қолди шу қадар,
Ўз халқини ранжитмоқдан қўрқмаса агар,
«Юз ўгирдим ҳаммасидан, бориб айт шамол,
Шу ер менинг Ватаним», деб айтарди дарҳол.

Аммо бошқа бир йўл билан айтиб сирини,
Шу диёрга пайванд қилди ўз тақдирини,
Бу лаънатдан поклаш учун она-Ерини,
Мардлар қилич яланғочлаб кирди майдонга,
Ўлди, аммо доғ туширмай ўлди виждонга.

Кечир шаҳрим, босиб ўтган йўлинг кўп узоқ,
Ҳар бир кунинг китоблардан маълумдир, бироқ.

Уни қайта такрорлашга ҳожат йўқ бу чоқ,
Аммо янги кашфиётдай кўтариб баланд,
Фуруримни айтмоқчиман сенда, Самарқанд.

Чигирткадай ёпирилди Шарқдан гур этиб,
Ўтди қанча водийларни чўлдай қуришиб,
Қанча бўғди икки қитъа ёқасин тутиб,
Танти тақдир эркалаган мўғул зотлилар,
Чингиз отли, Боту отли, учқур отлилар.

Зулмат ичра шуъла сочиб ўтар қаҳрамон,
Қурашларда устоз бўлар шафқатсиз замон,
Тарих уни олиб кетар мангулик томон,
Шу тахлит бахт қуши қўниб азиз бошингга,
Қанча-қанча мард ўғлонлар келган қошингга.

Ҳеч бир дардга бўлган эмас манманлик даво,
Боязиднинг бошига ҳам шу бўлди бало,
Сўнг Европа қудратингга бўлиб маҳлиё
Қўрқув ичра назар солди сенга, Самарқанд,
Боязиднинг кулфатидан шод эди гарчанд.

Шайтон йўлдан урди сўнгра ҳакамларингни,
Эслайсанми қондай қизил шабнамларингни?
Ёзиб адо қилолмасман аламларингни,
Аммо шунча кучли эди ишонч, бардошинг,
Қуёшингни ютолмади аччиқ кўз ёшинг.

Гоҳи юксак-юксакларга айладинг парвоз,
Гоҳ узилди авж пардада янграб турган соз,
Гоҳи ёниб кетган каби беназир қоғоз →
Ёниб кетдинг, кулларингни учирди шамол,
Тагин пайдо бўлдинг, чунки халқинг безавол.

Етти тепа елкасига Римдай ўрнашиб,
Сафар қилдинг, жабборим, деб Қунга эргашиб,

Ахсикату Хоразмдай шонга буркашиб;
Алп Тегину Жалолиддин полвонлар ўтди,
Қошғарийдай, Берунийдай ўғлонлар ўтди.

Бир қўлингда қилич билан буғдой бошоғи,
Бир қўлингда Қуёш қўнган юртнинг байроғи,
Хотирангда боболарнинг ўлмас сабоғи,
Балки шундай бўлгандирсан, шаҳрим, бурунда,
Аммо бугун сен шундайсан тасаввуримда.

Чўпон ота тепаликдан ташлайди назар:
«Нима бўлди? Кечагидан ўзгадир шаҳар?
Кўксаройда бир гап борми? Нотинч шу қадар?»
Қўнғироғин жаранглатиб ўтаркан карвон
Сарбон айтар: «Қурбон бўлмиш аллома султон...»

Кечир шаҳрим, босиб ўтган йўлинг кўп узоқ,
Ҳар бир кунинг китоблардан маълумдир, бироқ,
Уни қайта такрорлашга ҳожат йўқ бу чоқ
Аммо янги кашфиётдай кўтариб баланд
Аламинни айтмоқчиман сенда, Самарқанд.

Утмиш билан истиқболнинг туташган ерда,
Мен кўрганман саховату макрни бирга.
Бугун бағринг тўлганда ҳам иқболу нурга.
Уша макр асорати жилмаяр келиб,
Йиллар оша хотирамни безовта қилиб.

Нону қатиқ бўлиб бирга йўллар юрмадинг,
Наҳот севға ортидаги тўрни кўрмадинг?
Шубҳа қилдинг, аммо нечун отни бурмадинг?
Қанча тилсим ва қудратга бўлсангу эга
Ишлатмасанг нега керак шунча тажриба?

Мумкин бўлса ҳаётингдан юлиб ташламоқ,
Тарихингда турмас эди шунча қора доғ,

Шартта юлиб ташлар эдим ўйлаб-нетмай, оҳ!
Гарчи кўркам дамларингни адо этган у,
Аmmo қалбга томир каби сингиб кетган у.

Сизга эмас, аждодларим, бу таъна зинҳор:
Ҳамон юрар аламзада руҳингиз бедор,
Бўлмасин деб яна шундай хатолар такрор,
Сўнмасин деб уйингизда порлаган чироқ,
Авлодларга ибрат бўлсин дейман шу сабоқ.

Кечир, шаҳрим, босиб ўтган йўлинг кўп узоқ,
Ҳар бир кунинг китоблардан маълумдир, бироқ,
Уни қайта такрорлашга ҳожат йўқ бу чоқ,
Аmmo янги кашфиётдай кўтариб баланд,
Армонимни айтмоқчиман сенда, Самарқанд.

Гоҳ юмшоқ, гоҳ аччиқ кулиб Афанди кезар.
Муғомбирлар, нодонларни содда Қал эзар,
Алла тинглаб ҳар бешикда Алпомиш ўсар...
Помирдан то Оролгача пахта экиб эл
Меҳнат билан ўзини ҳам қилади қойил.

Чу, тулпорим, ҳамма ўйнаб-кулмоқда бугун,
Кўҳак ёқда Наврўз тўйи бўлмоқда бугун,
Тўрт тарафдан чавандозлар келмоқда бугун...
Эй, шамоллар, ёпишмангиз тулпор ёлга,
Янги Турон бормоқда ўз истиқболига.

1968—1975

ШОИРЛАР

Уқиб китоблардан ҳаётингизни
Сирли жумбоқларга учрардим гоҳо.
Биров қайрарди қанотингизни
Узининг ҳолига бермасдан баҳо.

Пичинг қилар эди ўйламай биров,
Биров уялмасдан тўқирди ғийбат.
Ундан бошингизга қўнарди қиров,
Кулфатдан бошингиз топарди зийнат.

Ҳорғин юзингизга тикилиб бирпас
Ўйлайман: умрингиз бунча жумбоқли...
Шеър ёзмоқ-ку унча оғир иш эмас,
Аммо оғир экан шоир бўлмоқлик.

Кун сайин интилиб юксак-юксакка,
Олис-олисларга тикилиб мағрур,
Минг йиллар юкини кўтариб якка
Манзиллар ошади Сизнинг тафаккур.

Ўзини енгмаса аввало одам,
Аввало ўзидан чиқмаса ғолиб —
Йиллар бўронидан ўтолмас бардам,
Адам саҳросида кетади қолиб.

Сабоқ беринг менга яна бир нафас,

Алишер, нимадир собит қолмоқлик.
Шеър ёзмоқ-ку унча мушкул иш эмас,
Аммо мушкул экан шоир бўлмоқлик.

Гуллар очилади сўлмоқлик учун,
Яна чиқмоқ учун ботади офтоб,
Отга дам беради чопар ярим тун
Тонг-ла елмоқ учун йўлларда шитоб.

Сиз қанча элларни саргардон кезиб,
Фурқат домла, айтинг, нима топдингиз?
Оҳуга ачиниб, дилларни эзиб,
Сайёд орқасидан йиғлаб чопдингиз.

Очиқ кўрдингизки, дунё бир қафас,
Мумкин эмас озод нафас олмоқлик.
Шеър ёзмоқ-ку унча ғурбат иш эмас,
Аммо ғурбат экан шоир бўлмоқлик.

Тўсиқларни бузиб замон тўлқини
Қонуний бурчини этади адо.
Қимлардир тўхтатиб қолмоқчи уни,
Тўхтатмоқ бўлгандай тошқинни садо.

Сиз-чи, ўртоқ Ҳамза, Сиз айтинг, нечун
Тошларга бердингиз бошингиз тутиб?
Қўйиб турмадингиз курашни бир кун
Улим ҳар қадамда турганда кутиб.

Нодонлар шоирга қилмаса ғараз
Шунча лозимиди эрта ўлмоқлик.
Шеър ёзмоқ-ку асли қонли иш эмас,
Аммо қонли экан шоир бўлмоқлик.

Сиз ҳам, Ойбек домла айтинг-чи, Сиз ҳам,
Нечун бунча чалкаш дунё ишлари?

Нечун адолатга тиш қайрар ҳар дам
Макр, разолатнинг ёвуз кучлари?

Сиз қоғоз устига эгилган маҳал
Қора кечангизга нур сочи қалам.
Ундан қанча қалблар топдию сайқал,
Қанчалар кенгайди бу ёруғ олам.

Сўз билан ўликка бағишлар нафас,
Қасби Адолатнинг ёнин олмоқлик,
Шеър ёзмоқ-ку унча шарафли эмас,
Аммо шараф эрур шоир бўлмоқлик.

1975

ИУЛУСУАР ВА ГИИБАТЧИЛАРГА

Сизга нима ёмонлик қилдим,
Нега бунча чуватасиз гап?
Нега тош отасиз панадан,
Оёғимга урасиз болта?
Сиз-ку мени яхши билмайсиз,
Аммо мен биладан кимлигингизни.
Шунинг учун сўрайман очиқ:
Мендан нима истайсиз, мендан?

Ҳар бир сўзингизда яширин илмоқ,
Бошингизда бўлса мужмал режалар
Кўзингизга кучукдан хунук,
Алвастидан баттар кўринсам керак,
Ёсумандай кўринасиз
Сиз ҳам кўзимга.
Кўнглим айнир сизни кўрганда.
Сизга ҳеч ишим йўқ, хушим йўқ,
Мендан нима истайсиз, мендан?

Менинг кулфатимдан ундирмоқчисиз
Ўзингизга қувонч гулини.
Васвасага билмай учдим мен
Юриб қолди тегирмонингиз.
Чўлдай бўлса менинг ҳаётим,
Бўстон бўлди сизнинг кўнглингиз,
Эй, сиз, шуҳрат тиланчилари,

Фитначилар, уй бузғувчилар.
Нафрати бор сизга кўпларнинг,
Мендан нима истайсиз, мендан?
Миш-миш билан ўлдирмоқчисиз,
Аmmo Ватанимдан, элимдан,
Ўтмиш, истиқболдан қарзим кўп.
Қарзни тўламаслик фирибгарлик-ку!
,

Қисматимнинг фироқларию,
Дўстларимнинг хиёнатида —
Мен ўзимга ҳайкал қўяман
Бахтлиларга аччиқма-аччиқ.
Мен бахтсиз эмасман аслида
Сизни бахтли ҳисобласалар,
Менинг бу бахтсизлигим
Сизнинг бахтингиздан кўра ҳалолроқ!
Олтин ваъда қилинг,
Амал ваъда қилинг,
Ваъда қилинг ҳузур-ҳаловат,
Ваъда қилинг меҳру садоқат,
Мен муте бўлмаган бахтсизлигимни
Ҳаром бахтингизга бермасман асло!
Сизга-ку ишим йўқ, ҳушим йўқ.
Мендан нима истайсиз, мендан?
,

Хохласам куламан, хоҳласам
Йиғлайман, ачиниб боқманг, сиз,
Сиз шафқат билдириб келманг ёнимга.
Меҳр изҳор қилманг
Олисда кулиб.
Жафокаш қилиб ҳам
Кўрсатманг мени,
Бари туюлади ҳақорат бўлиб.
Биз, ахир, Лениндан оламиз ибрат.
Ленинча қураминиз ҳаётимизни.
Коммуна биносини пештоқларига

«Инсон» деб ёзамиз ўз отимизни.
Сиз, эй, ўз уйига тупуриб қочган,
Ўзга оёғига бош урган кўрлар!
Мен сиздан ҳеч нарса талаб қилмасман,
Сиз-чи, мендан нима истайсиз, мендан?

1975

ШЕРВАЧЧА

(Лавҳа)

Тун. Женсва кўли бўйидаги уйнинг иккинчи қаватида чироқ кўринади. Байрон палағда кайфият билан ўз-ўзи-ча сўзлар, Эҳтиёткор эса нягини кафтига тираб, ачинганнамо унга қараб ўтирибди. Англиядан дам олишга келган савдогар дераза олдида турган шоирни кўриб, ичкари киради.

Шу суҳбатда мен ҳам бор эдим, яъни Байрон ҳақидаги турли асарлар билан Байроннинг шеър ва дostonларини ўқиб, ўша суҳбатларда иштирок этгандай эдим.

БАЙРОН

Мен илгари шеър ёзардим ғам чекканимдан,
Энди қалам тебратаман зерикканимдан...
Бургут каби руҳим баланд этмаса парвоз,
Юрагимдан тарқалади синиқ бир овоз.
Гарольднинг-ку овозига ўхшамайди у,
Корсар¹га ҳам бегонадир бу тахлит туйғу.
Е Манфред², ёки Ҳобил³ зардаси сўниб,
Юрагимнинг бир бурчида ниграйди тўниб.
Ераб, менга нима бўлди, қани журъатим,
Еки руҳим йўқотдим мувозанатин?!
Ёт элларда дарбадарлик насибам бўлди,
Наҳот бевақт иродамининг дарахти сўлди.

¹, ², ³ Байрон дostonларининг бош қаҳрамонлари.

ЭХТИЕТҚОР

Сен лорд эдинг, палатада бор эди ўрнинг,
Шунинг учун кўтарилиб кетдим бурнинг?
Еки тўрт-беш қофияни тиздингу шошиб,
Пазарингда кетди бирдан мартабаниг ошиб?
Ўйладингки сендан ўзга шоир йўқ гўё,
Сен борлигинг учунгина мавжуддир дунё,

БАЙРОН

Бундай разил ғамхўрликни қаердан олдинг,
Ўзинг кимсан? Қайдан менга дуч келиб қолдинг?
Еки бирор асаримда ожиз термилиб,
Раҳм-шафқат сўрадимми нодонлик қилиб?
Фуруримга хиёнатни кўрмасман раво,
Сен дардингга ўзгалардан излагин даво.
Вольтер фикри қамраб бутун еру самони,
Бир ўзинга душман қилган бўлса дунёни,
Зулми учун душман бўлиб еру самога,
Мен бир ўзим қарши чиқдим бутун дунёга...

САВДОГАР

Ўҳ-ҳў, қара, биз билмабмиз Мусо экан бу,
Балки ғамлар саҳросидан олиб чиқар у,
Балки бизни қилмоқ учун гуноҳдан фориг,
Ўзинг дерсан кўкдан келган Исоин солиҳ,
Қани, қани, давом эттир, қўшингингни айт,
Битта нодон тингламоққа тайёр турган пайт.
Гап сотишга турган бўлсанг топмай харидор,
Сафсатаггни эшитгайман бермасдан озор.
Мерос бўлиб қолганди-ку қўрғон ва олтин,
Аммо битта саволим бор, жавоб бер олдин:

Чуварадан мақсад — фақат гўшт емоқ эмас,
Шеър ёзмоқдан сенга пулни, шуҳратни ҳавас?

БАЙРОН

Сиз пул билан ҳисоблайсиз ҳамма нарсани,
Қаллангизда пулдан бошқа нима бор, қани?
Сиз пул билан ақллارни кишанлаб олиб,
Гўзал-гўзал юракларни занжирга солиб,
Хўрланганлар тақдирига қилиб киноя,
Яратгансиз ўзингизга пулдан ҳимоя.
Пул олдида нима сизга номус ва гурур,
Пулсиз эрк ҳам, адолат ҳам бермайди сурур.
Менинг пулим бозорларда изламас фойда,
Менинг пулим ишга тушмас макр бор жойда.
Менинг пулим курашларда кўрсатар кучини,
Мен уларни сарф қиламан эркишлик учун.

САВДОГАР

Мана сизга, ўзин санаб ягона оқил,
Валломатлик либосини кийган ноқобил.
Доим шундай, ким билмаса чўнтак нафини,
Сояси йўқ хаёл билан оқлар гапини.
Озодликни еб бўлмаса, кийиб бўлмаса,
Нима фойда хазинага қўйиб бўлмаса...

БАЙРОН

Мазлум элнинг орзусидир менинг хазинам.

САВДОГАР

Бой экансан. Халқ орзуси тугамас ҳеч ҳам.
Аммо ундан нима фойда? Сени барибир —
Халқ ўзидай жафокаш деб ўйламас, ахир.

БАЙРОН

«Нима фойда, нима фойда?»— дейсиз бетиним,
Аммо ўйлаб кўрдингизми сиз ким, шоир ким?
Ҳисоб, фойда қонингизга сут билан кирган,
Шоирга-чи, бундай туйғу туюлар жирканч.
Майли мени севмаса ҳам бирорта киши,
Майли лордлар лорд демаса, ишчилар ишчи.
Аммо ожиз, ғарибларнинг ҳаммасини мен
Фойда кутмай қўллашимга сиз бўлинг амин.
Қасби фитна, бўҳтон бўлган иблислар фақат
Қасос тўла юрагидан тополмас шафқат.
Улар менинг ҳаётимга заҳар солдилар,
Улар менинг ватанимни тортиб олдилар.

САВДОГАР

Англадимки, юрагингда таҳ-батаҳ армон,
Агар сенга рухсат берса, кечирса замон —
Қушдай учиб борай дейсан Албион сари,
Рост, нега ҳам юрмоқ керак дайдиб сарсари,
Ялин, ёлвор, жамиятдан сўрагин шафқат,
Саховатли қирол балки қилар мурувват.

БАЙРОН

Тасодифан узилмаса ҳаётим агар,
Албионга қилажакман бир куни сафар.
Журнал очиб, жаҳондаги гаплардан элни —
Огоҳ этмоқ учун маҳкам боғларман белни.
Ватан меҳри олисларда бериб ҳарорат,
Менга ёрқин уфқларни қилар башорат.
Утмишимда бўлмаганди бирор рўшно кун,
Зора дилгир истиқболдан бўлолсам мамнун.
Ўйлайману бирдан қалбим орқамга тортиб.
Умидсизлик водийсида ҳасратим ортиб,

Суянолмай на ўтмишга, на истиқболга,
Кўзим толиб тикиламан нотавон йўлга,
О, Ньюстед аббатлиги, сенинг бегумон,
Юракдаги хотирангни асрайман ҳамон.
Ҳамон сенга талпинаман тушимда ёлғиз,
Ёлғиз сенсан — ўтмишимдан нур сочган юлдуз.
Ортга қайт, деб этагимдан тортар хотира,
Ортга қайт, деб чақиради битта бокира.
Олис ватан соҳиллари кел, дейди гарчанд,
Аммо ҳеч ким борганимга бўлмайди хурсанд.

МЕН

Дўстим, сени таъқиб қилган бўлса золимлар.
«Шервачча» деб таърифлаган қанча олимлар.
Сенда нафрат, севги, ғурур сиғмай юракка,
Жамият-ла курашгансан яккама-якка.
Сенга лордлар, министрлар қилмаган қарам,
Аммо қарам қилолмаган хизматчилар ҳам.
На юпанч, на таянч топмай қолганда ожиз,
Кўзларингга кўрингандир Наполеон юлдуз?
Зулмат ичра юлдуз каби порловди, аммо,
У сен кутган бахт юлдузи эмасди асло.

БАЙРОН

Уз фикри, ўз эътиқоди бўлмаган одам,
Узгаларнинг гапларини такрорлар ҳар дам.
Сен китоблар ёзганича юритиб фикр,
Ҳаммасини ҳақиқат деб қиласан зикр.
Тўғри, яхши китоблар бор, уларга ишон,
Шуни билки, китобларнинг кўплари ёлғон.
Қорсикалик баҳодирни дунё бахтига
Эрк маъбудни ўтқазганди олтин тахтига.
У хўрланган адолатнинг қиличи бўлиб
Ва Коммуна ёвларидан мағрур ўч олиб,

Аламзада юракларга бергандай таскин,
Чиққан эди ёвузликининг келтириб рашкин,
Франция, сенда ахир, ўлай деган руҳ,
Мазлум дунё бахти учун тирилганди-ку.
Париж томон талпинарди ҳамма юраклар,
Афсус, афсус, доғда қолди олий тилаклар...
Мен илгари шеър ёзардим ҳам чекканимдан,
Энди қалам тебратаман зерикканимдан.

1975

* * *

Алдамоққа бола яхши,
Бола эмас у ахир.
Ростгўйлик-ку инсон нақши,
Инсон нақши беқадр.

Иккиланмай, шубҳа қилмай,
Ҳаёт қурсин десангиз;
Қалбида бор гавҳарини
Баҳам кўрсин десангиз;

Алдаб-алдаб ўргатмангиз
Уни ёлғон сўзлашга,
Сизга бошқа ваъда бериб,
Бошқа йўлни кўзлашга.

Қатта одам гаши келиб
Унутмоқчи бўлса гар.
Дастак қилиб илиб олар
Ёлғон гапни болалар.

Сиз кетасиз бир кун унга
Мерос қилиб дунёни,
Сиз қолдирган ёлғон ичра
Излаб қолар зиёни.

Бир кун йўлда қоқилганда
Изтиробни ортимасми?
Сиз туфайли бир умрга
Улар жазо тортмасми?!

1976

ТОШКЕНТДА ПУШКИН ҲАЙКАЛИ

Пушкин қизил мармар супада
Қўлларини орқага қилиб,
Борар шуҳрат истиқболига
Уфқларга ўйчан тикилиб.

Эрта кузнинг чала сарғайган
Юзи каби хомуш дарахтлар —
Қайдан олсин таскинни, қайдан,
Қалбни ғусса ўртаган вақтлар.

Майса ҳиди, қушлар навоси...
Эслатгандир ёшлик дамларини.
Е чорбоғнинг майин сабоси
Янгитгандир эски ғамларни.

Шитир-шитир қилса япроқлар,
Келдими, деб тортинчоқ гўзал —
Вужудига кирдими титроқ,
Хаёлидан бўлдими ўсал?

Эзгу ҳислар уясин ковлаб,
Шўхлик қилиб илҳом париси —
Маъниларни азобда тоблаб:
Сенга, деди, сенга бариси.

Шу ҳолатда чиқиб чорбоғдан
Узоқларга назар солди у.
Ўз умрида кўрмаган ёқда
Ҳайкал бўлиб туриб қолди у.

1976

* * *

Мен мард рақибларни ҳайратга солиб,
Номард дўстларимга аччиқма-аччиқ —
Ташвиш юкларини елкамга олиб,
Шундай яшайпман очикдан-очик
Ҳаёт улғайтирган сизни эркалаб,
Иўқ, менинг бошимни силамаган у.
Иўл бошига чиқиб ҳар кун эрталаб,
Кулиб, менга омад тиламаган у.
Қўлига мўлтираб қарамай унинг,
Меҳнатдан топганман нимаки топсам.
Мен уни лаънатлаб ташлаб кетмасман,
Ит бўлиб кўчада ҳар кун қопса ҳам.
Роҳат кўрган бўлсам дунёда агар
Унинг азобини чекканман олдин.
Сизга тутун бўлиб кўринса кадар,
Мен учун ғамларим кўринар ёлқин.
Тушса бошингизга тирноқча ташвиш,
Довдираб қоласиз ҳаётдан тўйиб.
Ўзгадан нолийсиз тинмай эрта-кеч.
Кулфат сабабчисин бир ёққа қўйиб.
Сиз дарахт кўрсангиз шуни ўйлайсиз,
Зинҳор эсингизга келмас илдизи.
Шу сабаб бировдан ўгирганда юз
Чақилмай қолади «моҳият» сўзи.
Разил ва оқилнинг бирми матлаби,
Бўларми тун, кунни ёнма-ён қўйиб?

Ғурури чертилган олифта каби
Олмасман тўнимни тескари кийиб.
Ҳаммани қоралаб нома битмасман,
Гарчи ҳаёт менга кўп қилмас карам.
Мен уни лаънатлаб ташлаб кетмасман,
Унинг дардларига топарман малҳам.
,

ИРОДА

(Уқитувчим Марям Убайдуллаевага)

Чинорим бор эди бошимда,
Ниҳолим бор эди қошимда.
Урушда қулади чинорим,
Усганда қуриди ниҳолим.

Чинорга осилган беланчак.
Қачонлар мен кўрган тушмиди?!
Учиб-қўниб ўйнаган гўдак
Болами, билмадим, қушмиди?!

Кузда учиб кетган қалдирғоч,
Баҳор билан келади қайтиб.
Аммо меннинг қушларим келмас,
Дарвозадан номимни айтиб.

Уй-рўзгорли одамлар ичра
Рўзгор қурмагандай ёлғизман,
Фарзанд кўрмагандай ёлғизман,
Хотирам бор, ёлғиз хотира.

Ҳурмат қилар каттаю кичик,
Ёру дўстлар этмас интизор.
Қамлигим йўқ яшашдан, лекин
Дилда тоғдай ҳасратларим бор.

Мен уларни бозорга солиб,
Дуч келганга сўзлаб юрмасман.
Кўз ёшимни артиб қўйсин деб
Фуруримни ерга урмасман.

Есирларга тилайман тоқат,
Унутиб қалб нолаларини,
Уқитмоқдан оламан роҳат,
Узгаларнинг болаларини.

1976

ҚУРИГАН ДАРАХТ

Дарахт кесилганда ўлар одатда,
Армон билан қўяр ерга бошини.
Ниҳоллар илдиз-ла қолар ҳасратда,
Ҳасрат билан қолар ёйиб сочини.

Аммо ҳар кўрганда қуриган дарахт,
Оғир-оғир ўйлар қўзғатар менда.
Ғамли оҳангларда топган каби бахт
Мен ҳасрат чекаман бахтиёр кунда.

Баҳорда уйғонар барча тирик жон,
Яшил либос кияр ўзга дарахтлар.
Аммо у уйғонмас энди ҳеч қачон.
Таъсир этмас унга на завқ, на хатар.

Мени қайғу босар ҳар кун ҳовлида
Кесилмай қуриган дарахтни кўриб
Нега ўлди, дейман боқиб ҳолнга,
Нега ўлди дейман, кесилмай туриб?

1976

СОҒИНЧ

Айланолмай нимадир сўзга,
Эшитилар мазмундор саси!
Эгатлардан уфурар юзга
Иссиқ-иссиқ соғинч нафаси.

Томоғимга тиқилар недир,
Кўзларимда айланади ёш.
Шохи билан оҳиста елпир,
Кўчаларда толлар эгиб бош.

Хиёбонлар соғинч уфурар,
Ариқларда жилдирар соғинч.
Юрагимда соғинч ўкирар,
Мезон бўлиб ҳилпирар соғинч.

Бир пайт орзу ортидан қувиб,
Кетган эдим бу ердан олис.
Энди ушбу далаларда мен
Соғинчимни кўраман ёлғиз.

1976

ЛЕНИН

Кимдир пулни ўйлаб чиқарди,
Ўйлаб топди кимдир камонни.
Бахт излади дунёнинг ярми,
Ярми кўрди қуруқ армонни.

Кимдир тугал бўлсин деб ҳаёт
Бир кун дорни қилди ихтиро.
Шу заҳоти кўтариб дарёд.
Дор остида эрк бўлди пайдо.

Шундан бери эркининг дардига
Даво излаб тинмайди одам
Шундан бери боқмай ортига,
Ташвиш билан ўзгарар олам.

Ўзгаради ўзгарган сари
Ортиб борар кундан-кун чигал.
Хаёл оти чопар илгарин —
Қанча-қанча жумбоқ бўлар ҳал.

«Тожу тахт, деб, эрк кушандаси»,
Тожу тахтни этганда вайрон,
Тиниб қолди элнинг хандаси
Эркининг ранги ўзгарган замон.

Инқилган тўймайди курашга,
Давом этар эрк учун кураш.
«Ижозат бер бир гап сўрашга,
Бир гапим бор, майлими сўраш?»

— Нега бунча шошилиб келдинг,
Не қилардинг эрксиз дунёда?

— Мен Инқилоб учун туғилдим,
Инқилоб бор менга дунёда.

1977

ҲАҚИҚАТ

Даврада подон-ку туролмайди жим,
Рост гапни айтолмас ёлғиз риёкор.
Ўз қаричи билан ўлчайди ҳар ким,
Хуллас, ҳамманинг ўз ҳақиқати бор.

Сен бўлса ҳақиқат йўқ дейсан.
Қўл силтайсан:
Бари бефойда.
Ҳақиқат ягона бўлмоғи мушкул
Қараш ва имконлар хилма-хил жойда.

Сенинг ҳақиқатинг инкор этишда,
Менинг ҳақиқатим бор этишдадир.
Биз қайга борамиз шундай кетишда,
Албатта, йўлимиз бошқа-бошқадир.

Биз турли йўллардан кетсак ҳар томон,
Тўқнаш келмаймиз деб қиласан хато.
Инкор ва таъкидлар куйдирмаса жон,
Такомил бўлмасди, оламда асло.

Оқил халқ яратар ҳақиқатларни,
Юзага чиқарар уни ботирлар.
Қўй, ошнам, бузмагин табиатларни,
Ҳамма ҳам бир яшаб, бир бор ўлади,
Аммо бир хил бўлмас сира тақдирлар.

1977

ОТА НАСИҲАТИ

Биламан бахт нима, бахтсизлик нима,
Яхши ҳам, ёмон ҳам кунлар кўрдим мен.
«Мен ҳам мактаб кўрдим, кўзим бор», дема,
Ҳали ҳеч нарсани кўрганинг йўқ сен.

Ўйламай сўзладинг қон жўшган дамда,
Нималар кутмоқда, билиб бўлмайдди.
Шундай ҳодисалар борки оламда,
Ҳеч бир қондага тўғри келмайдди.

Ҳеч кимга ишонмай яшамоқ қийин,
Алданиш ундан ҳам аччиқ фожиа.
Тулпоринг қолмасин карвондан кейин,
Кулфат ин қўймасин сира бошингга.

Ҳаёт бозорида шошилинич ичра,
Қим хурсанд, кимнингдир синади шаҳди,
Сен шунда ноинсоф бўлмагин сира,
Баъзан кўз чиқарар ўзганинг бахти.

Олдинда сирли бир истиқбол турар,
Сени ҳаёт кутар, аммо ўйлаб боқ.
Виждон сотиб номинг чиққандан кўра,
Номинг чиқмагани яхшироқ...

1977

БИР БЕФАҲМГА

Хўрликларни совға каби
Қабул қилиб туну кун,
Наҳот сира ўйламасанг;
Бу «совғалар» не учун?

Раҳмат ётса, қувонч ёгса
Ўзгаларнинг бошига,
Мунча бошинг нишон бўлар
Маломатлар тошига?

Ўзгаларнинг юзи ёруғ,
Қўли баланд бир умр,
Нега сенинг тилинг қиснқ,
Бошинг эгик, беғурур.

Юк кўтарган ютиб чиқар,
Бир кун келар деб омад..
Наҳот умринг сўнгигача
Қилсанг хўрликка тоқат.

Ёки барча жабру ситам
Бир сен учун чиққанми?
Ёки онанг бу дунёга
Таҳқир учун туққанми?

1977

ДАРАХТ

Дарахт танасига болта тушади,
Учқундай сочилар ҳар ён пайраҳа.
Ачкиқ инградию бирдан қулади,
Ўзиннинг ҳолига уриб қаҳқаҳа.

Бирдан ниҳоллари кўтарди фарёд,
Ингради суяги қотмаган шохлар.
Сўнди умид билан барқ урган ҳаёт,
Оҳ уриб юборди олисда тоғлар.

Армон билан боқиб сирли оламга,
Кўнглига не келмас ўйлаб кўрганнинг.
Дарахт вафо қилмай эккан одамга,
Қозонин қайнатар болта урганнинг.

Гагра 1977

БИР ДЎСТИМГА

Йиллар ҳаммамизни отди ҳар томон,
Ҳар томон бурилиб кетди йўлимиз,
Йиллар биримизни синайди ҳамон,
Баланд биримизнинг мудом қўлимиз.

Бизнинг қаддимизни кўтарди мағрур.
Оталар курашда яратган ҳаёт,
Айт, дўстим, биз ахир қандай меросхўр,
Ғалаба ўрнига келтирсак иснод.

Зарафшон бўйида кўзимни очиб,
Атрофни ўраган тоғларни кўрдим.
Эртақлар тингладим хаёлим қочиб,
Тушда қанча-қанча девларни қирдим.

Ёшлиқда туғилган тоғдай орзулар,
Тоғдай бардош бўлиб очди кўзимни.
Қалбда порлаб кетар олис ёғдулар
Зарафшон бўйида кўрсам ўзимни.

Уша табиатдай содда, беғубор,
Бахтиёр дамларим тушса ёдимга —
Қўлимда нозланиб турса ҳам баҳор,
Ачиниб кетаман ўз ҳаётимга.

Қанча кунларимни елга совурдим,
Ҳақиқат деб билдим қанча ёлғонни.
Баъзан ўз қадримни тупроққа қордим,
Қалтак олиб қувдим қанча имконни.

Бугун мен Зарафшон сувига боқиб,
Сенга ва ўзимга бераман савол:
Шундай давом этса мағзини чақиб,
Бизга нима дейди қодир истиқбол?

Энди мен кечаги Маъруф эмасман,
Сен ҳам чилвир сочли бокира эмас.
Бугунги кунга боқ, «ёлғон» демасдан,
Бугунги кун ҳали хотира эмас.

1977

ОЙ ТУТИЛГАН КЕЧА

(Болалик хотираси)

Ҳаммаёқда тақир-туқир,
Ҳаммаёқда ҳаяжон.
Босиб келар бир фалокат,
Ташвиш чекар тирик жон.

«Одам зоти айниб кетди,
Ботиб кетди гуноҳга...
Тавба...» дейди буви тинмай,
Елворади оллоҳга.

Ойни аждар ютаётир,
Бўлмоқда замон охир.
Бу кулфатга чидаш қийин,
Бу фалокат кўп оғир.

«Паноҳингда асрагин», деб
Холам нола чексалар,
Баланд-баланд хониш қилиб
Дуо ўқир кексалар.

Ким челақ, ким мис тоғора
Ва чўп олиб қўлига,
Тақир-туқир ваҳм солар
Аждаҳонинг дилига.

Мен ҳам эски тоғорани
Дангирлатиб урардим.
Аждар ойнинг бир четини
Ютганини кўрардим.

Қора кучлар юрагига
Шундай солиб таҳлика.
Ойни омон сақлаб қолдик
Одамларнинг бахтига.

Йиллар ўтди. Ой тутулса
Садо чиқмас ҳеч ердан.
Ҳеч ким энди ташвиш чекмас.
Хабардор ҳамма сирдан.

Уйлатади кулги қўзғаб
Эсга тушса у дамлар
Эҳ, нақадар содда эди,
Яқдил эди одамлар.

1977

* * *

Шамол йўлга кузатиб қўйди,
Уйин қилди роса ёнимда.
Нима учун бунчалар куйди,
Бўрон борми менинг жонимда?

Юрдим қанча манзиллар ошиб,
Хаёларим йўлда қолдилар.
Қайтиб келсам, булутлар шошиб
Ёмғир билан кутиб олдилар.

1977

АРМИЯДАГИ ЮРТДОШЛАРИМГА

Сиз мардона қурол кўтариб,
Эл тинчини қўриқлаб ҳушёр,
Жанг илмини сувдай ўрганиб,
Юртимизга қайтасиз такрор,

Суягини хор қилмас султон,
Тирикда ҳам, ўлган чоғда ҳам.
Авлодингиз ўтган қаҳрамон,
Орқасидан ўқ еб ўлмаган,

Жасорат жўш уриб қонида,
Адолат деб совет мардлари,
Кўпи қолди жанг майдонида,
Бунда турар бўш қабрлари

Қалқон қилди сизни ўзига
Улганларнинг тирик руҳлари,
Қирғинларни кўп кўрган Ватан,
Элнинг умид ва орзулари.

Ортингиздан келади ёшлар,
Топширасиз жабҳани мерос.
Дўстлар сизни тўйларга бошлар,
Пахтазорга чорлайди қуёш.

Аммо ҳали анча бор унга,
Орадаги йўллар ҳам узоқ. .
Интизорлик улғаяр кунда,
Хат келганда чекинар фироқ.

Учиб ўтса кўкдан турналар,
Эсга солиб ёш боғингизни,
Юрагингиз майин тирналар,
Соғинарсиз ўз боғингизни.

Соғинч ҳисси жўш урсин мудом,
Қамраб олсин қалбни кучлироқ.
Севса қаттиқ соғинар одам,
Соғинч сўнар севги ўлган чоқ.

Кўришармиз боғларда дийдор,
(Лўнда қилсам шу ерда сўзни)
Қора кўзлар сизга интизор,
Ўзбекистон кутмоқда сизни.

1977

* * *

Сен гўзалсан гупча каби,
Баҳор каби гўзалсан.
Сўлим-сўлим хиёбонли
Анҳор каби гўзалсан.
Сен қирмизи олмалардан,
Шароблардан афзалсан.
Бахт аталмиш номи улуг
Гулоблардан афзалсан.
Сен элимсан, сен тилимсан,
Сен тақдири азалсан.
Сен Маъруфга балки нажот,
Балки бевақт ажалсан.
Не бўлса ҳам пешонамга
Муҳрланган ўшалсан.

1977

* * *

Мен йўлингга кўз тутарман,
сен кутарсан ўзгани,
Сенга содиқ дўст қани-ю,
менга шаҳло кўз қани?
Мен садоқат истагайман,
сен эса ширин калом,
Менга меҳри жон қани-ю,
сенга ширин сўз қани?
Менда бор юлдуз хаёли,
Сен-чи шам парвонаси,
Сенга битта шам қани-ю,
мен учун юлдуз қани?
Дилдаги пинҳон сиримни
ҳаммага айтар шамол,
Сир тутувчи дўст қани-ю,
сир олар жосус қани?
Шубҳалар вайронаси ичра
турарман хаста ҳол
Қўлда бир шамшир қани-ю,
дилда бир фонус қани?!

1977

* * *

«Уртанур ёлғизлигидан, бунга ёр даркор», деб.
Излашур ёр менга дўстлар «бўлса миннатдор», деб.

Кўзлари чўлпон мисолн, лаблари ғунча мисол
Барчасини севса арзир «бокира дилдор», деб.

Бўлмаса ҳам излагайман ҳар бирдан битта айб,
Айтмоғим мумкин эмас «кўнглимда ўзга бор», деб.

«Қим» дея қистаб сўроқлаб оғритар бошимни сўнг.
Қўрқаман сирим уларга бўлмаса ошкор, деб.

Майли ташвиш чекса чексин мен учун аҳбобларим.
Аҳду паймон биз тузайлик «иккимиз ҳамкор», деб.

Сен йўлимга кўз тутарсан, мен кутарман интизор,
Ўйлагаймиз якка-якка: «келса у такрор», деб.

Ҳаммасини садқа қилдим йўлларинга ўйламай
Сен нечун ўйлаб турибсан: «борми бир асрор?» деб.

1977

* * *

Ноз этарсан менга бунча, мақсадингни айта қол,
Ҳасратинг гар бўлса пинҳон, ҳасратингни айта қол.

Мен ушинг бир чорасини топгали бел боғлагум,
Қанча бўлса шубҳа қилмай хизматингни айта қол.

Гар дилингда бўлса тухмат ёр дилин оғритгали,
Майли тухмат бўлса ҳам, шу тухматингни айта қол.

Мен муҳаббат кўчасида изгиган шайтон эмас,
Қайси хислат бўлса маъқул, хислатингни айта қол.

Қисматим ноз қилган эрса, шунчаки қисмат дема,
Сен ўзингни илтифотли қисматингни айта қол.

Сенга қалбим давлатини қатра қолмай топширай,
Менга бахш этмоқчи бўлган давлатиянгни айта қол.

1977

* * *

Истай сен эл аро афсона бўлсанг,
Менам ёлғиз, сенам бир дона бўлсанг.

Мени соғ деб ичингда чекма озор,
Менам девонаман девона бўлсанг.

Неча кунки шинам уй излар эдим,
Мени бағрингга олгин хона бўлсанг.

Хусумат қўлини ажрат ёқамдан,
Агарда ярқироқ пешона бўлсанг.

Олиб Зуҳра каби ошкор қилурман,
Одамлар ичра сен пинҳона бўлсанг.

Ҳамон сўзим етиб бормас дилингда,
Наҳотки шунчалар бегона бўлсанг?!

1977

* * *

Сендан кўнгли узолмасман бирор дам
Менга кўп илтифот кўрсатмасанг ҳам.

Сени кўрмай кечирган кун кўп оғир,
Нетар бўлсанг юрак дардиға малҳам.

Нечун биздан ўзинг олиб қочурсан,
Қасам ичдингми бўлмасликка ҳамдам.

Мени йўлдан уролмасми рақиблар,
Қўлингга олмасанг кўнглимни маҳкам.

Кўролмасман сени уйингга бориб,
Не деб ўйлар у ерда кўрган одам.

Келиб тургини уялмай кулбамизга,
Яшар Маъруф хаёлинг бирла ҳар дам.

СЕН БЎЛМАСАНГ ЁНИМДА

Қайси куни, эй дилбар, қайда менга сўз бердинг,
Ақлимни олиб қандай, кўнглимга қачон кирдинг,
Сен лафзи кароматми ё субҳи сабо эрдинг?
Кел, ўзини намоён қил, пинҳона мени кўрдинг,
Бир лаҳза қаноат йўқ, сен бўлмасанг ёнимда.

Қундуз куни офтобим кўнглимга қадам қўймас,
Тунда тўлин ойимни абр отли ситам қўймас,
Гоҳи эзилиб ёмғир эгнимни шинам қўймас,
Эркин нафас олмоққа йўлларда алам қўймас,
Ўйнимда ҳаловат йўқ, сен бўлмасанг ёнимда,

Йўлда адашиб юрган бола кабидир ҳолим,
Мажнун дилидан чиққан нола кабидир ҳолим,
Арқонга мадад бўлмас тола кабидир ҳолим,
Оҳу кўзида битган нола кабидир ҳолим,
Умиди саодат йўқ, сен бўлмасанг ёнимда.

Шамол каби беқарор, аммо, ҳалол, дейдилар,
Латофатда ягона гўё хаёл дейдилар,
Жавоби тилсим бўлиб қолган савол, дейдилар,
Қўплар умри кўйида топган завол, дейдилар,
Кўнглимда итоат йўқ, сен бўлмасанг ёнимда.

Тунни уладим тонгга васлингга тўярман деб,
Ҳижрон кўзини, дилбар, ёнингда ўярман деб,

Ғам лашкарини ўйнаб қонига бўярман деб,
Гурбатдаги бошимни тиззанга қўярман деб,
Умримда фароғат йўқ, сен бўлмасанг ёнимда.

Балки топарман ёзда, эҳтимол қиш топмасам,
Кўнглим ўринга тушмас эрта ё кеч топмасам,
Остин-устин қилурман дунёни ҳеч топмасам,
Қаламим қилич бўлар агар қилич топмасам,
Умримда давомат йўқ, сен бўлмасанг ёнимда.

Ўлкамга баҳор янглиғ уйғониш олиб келгин,
Қудрат тўла дарёдай ғулғула солиб келгин,
Иқбол йўли кўп оғир, майлига, толиб келгин,
Маъруф каби тўйларга ноғора чолиб келгин,
Шеъримда ҳарорат йўқ, сен бўлмасанг ёнимда.

1968—1977

* * *

Сени кўрган эдим уч кун илгари,
Бир умр қийналиб ҳижрон домиди
Қафасдан қутулган бургут сингари
Учиб бормоқдаман бугун ёнингга.

Билмадим не учун жонимга ёр деб,
Қисмат қаҳри бунча қаттиқ тушибди.
Ҳар лаҳза бошимга бир ташвиш ортиб,
Чеккан юз дардимга бир дард қўшибди.

Учиб бормоқдаман минг армон билан
Мен билан учмоқда шодлик, изтироб.
Учиб бормоқдаман кўк осмон билан
Ҳижрон лашкарипи этганча хуноб.

Бўронлар йўлимни тўсмоқчи бўлар,
Омонат гов бўлиб туюлар шубҳа.
Қалбим шиддатига чидолмас улар
Ишонч менга қудрат қилганда тухфа.

Учиб бормоқдаман говларни бузиб,
Дарёдай жўшмоқда томирда қоним.
Учиб бормоқдаман кутганинг сезиб,
Мудом соғинч билан кутиб ол, жоним.

1977

* * *

Шунча йиллар армон бўлиб
Юрагимда ётган сир,
Узун туллар тўшагимда
Тикон бўлиб ботган сир...
Гоҳи олис юлдуз бўлиб
Олислардан чорлаган,
Гоҳ йўлимда тароватли
Атиргулдай порлаган
Ҳаётимнинг мазмуни деб
Излаганим сенмисан?
Дунё кезиб танлаганим.
Кўзлаганим сенмисан?

Бир кўрганда юрагимдан
«Ушамми?» деб сўрадим,
«Уша» деди бу ифбатдан
Илҳом олган юрагим.
Аммо бир кун тирик ҳислар
Лойқаланди кўл ёмон.
Шунда дилга жаллод каби
Қириб келди бир гумон...
Кўз олдимни туман босди,
Ларза тушди оламга.
Лаънат дедим шунда билмай
Кўнгил берган одамга.
1977

* * *

Сени йўлдан урди рақиблар,
Севги ўлди туғилмай туриб.
Кулдиради мени таъқиблар
Ҳижрон билан бошимга уриб.

Аччиқ кулиб гангиб қоламан.
Билолмайман айтган сўзимни.
Гоҳ ўзимни қўлга оламан,
Очолмайман баъзан кўзимни.

Изтиробга тўла ҳаётим,
Туюлади ғариб, мазмунсиз.
Ҳавас қилар кимдир саботим,
Сен буларни билмайсан, Юлдуз.

Қанча дамлар ўтди бефойда,
Бекор кетди қанча изтироб.
Мен ожизман макр бор жойда.
Мен голибман кулганда офтоб.

Ачинмайман ўтган дамларга,
Ачинмайман ўз-ўзимга ҳам.
Дучор бўлдинг қандай ғамларга,
Ачинмайман сенга ҳам, санам.

Ҳеч бирига қилмайман афсус,
Нафратим бор дилда уларга.
Поймол бўлди ғурур ва номус,
Ачинаман ёлғиз шуларга.

1977

* * *

Сен шунчаки қилма табассум,
Сен шунчаки сўрама кўнгил.
Менинг гулга келар ҳавасим,
Ёшлик, софлик таровати ул.

Соқини кўлга тош отма ўйнаб,
Нозли-нозли ташлама пазар.
Қўй, бошимни қотирма куйлаб,
Ростдан булбул бўлмасанг агар.

1977

* * *

Тор хонадан боқардим тўймай,
Кенг жаҳонга қилиб илтижо;
«Шубҳамни ол бир дона қўймай,
Сенга қилай жонимни фидо.

Ҳеч кимсага даркор эмас у,
Ҳеч ким унга бўлмас хоридор.
Шубҳа нчра қолиб кетдим-ку,
Шубҳалардан бўлдим-ку безор».

Ишончимни чорладим шунда,
У келтирди қапча далиллар.
Зарра салмоқ йўқ эди унда,
Жиддий гапми, ахир, ҳазиллар.

Бу ҳам оғир ҳақорат бўлиб,
Юрагимга ғазаб тўлдирди.
Отеллодай нафратга тўлиб
Ўз шубҳамни бўғиб ўлдирдим.

1977

ШОМДА ЧИҚҚАН ОЙЛАР БОТМАСИН

Сен гафлатда ётарсан, ўғлон,
Олиб қочар бахтингни карвон,
Тезроқ, қўзғол, кетмасин имкон,
Шомда чиққан ойлар ботмасин.

Ой ботса ҳам сўнмас юлдузлар,
Аммо кўзга кўринмас излар.
Тутқин ёринг илтижо қилар:
Шомда чиққан ойлар ботмасин.

Аён бўлсин сенга аҳволим,
Муҳаббатда касби кулолим,
Шом еб чиққан бахти ҳалолим,
Шомда чиққан ойлар ботмасин.

Ой ботар деб мен ютарман қон.
Даркор эмас сенсиз ширин жон,
Тезроқ келгин кўрмайин ҳазон.
Шомда чиққан ойлар ботмасин.

1977

БОҒЛАР СЕНСИЗ ҲУВИЛЛАБ ҚОЛДИ

Совиб борар кундан-кун ҳаво,
Мени дардга қилиб мубтало.
Топиб кетдинг дардингга даво,
Боғлар сенсиз ҳувиллаб қолди.

Қушлар кетди сен билан бирга,
Бебош шамол барг сочар ерга.
Ой ҳам чиқмас тунлар сайрга
Боғлар сенсиз ҳувиллаб қолди.

Сен қайларда юрибсан ҳозир,
Мен бу ерда занжирсиз, асир.
Қайдан олай тоқатни, ахир,
Боғлар сенсиз ҳувиллаб қолди.

Булбул каби сайраб ирмоқлар,
Жилоланиб рангин чироқлар,
Гавжум эди сен юрган чақлар,
Боғлар сенсиз ҳувиллаб қолди.

1977

ЯНА ЙУЛЛАР

Уфқлар кенгаяр йўл ошган сари,
Теранроқ кўради оламин кўзлар.
Бир манзилга элтар йўлларнинг бари.
Умр йўлларида сўнар юлдузлар.

Беруний, Улуғбек юлдузи каби,
Порлоқ излар қолар элнинг қалбида.
Майхўр бўлса ҳамки Ҳайём лақаби,
Хушдурур бефаҳм ҳушёр олдида.
Юлдузлар йўлларда сочилиб ётмас,
Юлдузлар орзуси яшар безавол.
Пушаймон тошлари оёққа ботмас,
Йўлларда адолат изласа хаёл.
Йўлдан пул излаган, шуҳрат излаган
Қанча мард, помардни кўрмади ҳаёт.
Қанча кулфатларни чекмадинг, Ватан,
Йўлнинг ҳақлигини қилгунча исбот?!
Ҳар ким йўл очади ўз тақдирига,
Ҳар ким ўз бахтини излайди ёлғиз.
Умид ранг беради йўл тасвирига,
Нур ва соя бўлар кеча ва кундуз.
Рамзий довои ошиб хаёл доимо,
Ҳамон йўл юради излаб зиёни!
Одамлар ҳаётга беради баҳо,
Йўллар занжирига ўраб дунёни.

1977

* * *

Юрагимни аёвсиз тилган
Гумонларга лаънат айтаман.
Пайшанбада сени дуч қилган
Тақдиримга раҳмат айтаман.

Мен шоҳ эдим тожсиз, ўлкасиз,
Сен бошимга тож қилдинг ато.
Гадоё эдим шошқол, халтасиз,
«Байроқ қил», деб келтирддинг вафо.

Йўқ, мен бугун осойишта бахт
Ва иқболга урмай ўзимни,
Қурашларда излайман омад
Сенга бериб вазмин сўзимни.

Энди қалбни аёвсиз тилган
Гумонларга лаънат айтаман.
Пайшанбада сени дуч қилган
Қисматимга раҳмат айтаман.

1977

* * *

Салом, денгиз!
Салом, галаён!
Муштоқ эдим сени кўрмоққа.
Рўпарамда бўлдинг намоён,
«Салом!» дея сапчиб қирғоққа.

Ҳазабингни тутмайсан пинҳон,
Яширмайсан қувончингни ҳам.
Феъл-атворнинг сирли бир жаҳон,
Табиатнинг сирли бир олам.

Шовқин солиб ҳайқир кучлироқ,
Тўлқинларинг етсин тоғларга.
Ким бағрингга ташласа қармоқ,
Тўлдирмасин бағринг доғларга.

Менга ёқмас бўғиқ туйғулар,
Янграйверсин долғанг, эй денгиз,
Омон бўлсин шифобахш сувлар,
Қуним чўлга қолмасин ёлғиз.

Баланд тоғлар атрофинг ўраб,
Соқчи бўлиб турар бошингда.
Соқчиларинг кетмасин нураб,
Адо бўлма денгиз ёшингда.
Гагра 1977

ДЕНГИЗ БИЛАН СУҲБАТ

Қора денгиз, майли қутур,
Ё майлига сокин тур,
Хаёлимни бўлма фақат,
Хаёлимга қанот бер.
Майда гапдан тўйиб кетдим,
Пичирлама қирғоққа.
Шубҳа дарди юрагимнинг
Қирғоғига урмоқда.

Қора денгиз, қалбим каби
Нотинч денгиз, қулоқ сол.
Сен орзулар заволини
Тушунарсан эҳтимол.
Қанча орзу, армонларни
Тўлқинларинг ютгандир.
Қанча жонни ночорликдан
Балки халос этгандир.

Кўз ёшидан келгандирсан
Балки ўзинг дунёга.
Балки шундан сувинг шўру
Ҳаяжонинг зиёда.
Шовқинингда не маъно бор,
Сукутингда қандай сир?
Қулоқ солгин гапга, ахир,
Ўйнақламай шошмай тур.

Тонгда келиб сувга айтар
Қўрқинчли туш кўрганлар.
Туш айтмоққа келмагандир
Қирғоғингда юрганлар.
Туйғуларим тўлқинингдай
Басиб келар басма-бас,
Тутқич бермай ҳайқирмоқда
Қалбимда бир янги сас.

Гўё зулмат соқчисидан
Даkki еган сингари,
Чиқиб келар қуёш сувдан
Қип-қизариб юзлари.
Жимир-жимир тўлқинлар ҳам
Қизардию бир зумда,
Ажиб ҳайрат, қувонч, қўрқув...
Сезиб қолдим ўзимда.

Ҳар бир сирли аломатни
Яхшиликка бургайман.
Бу қип-қизил қон рангида
Истиқболни кўргаёман.
Тўлқинлардан тўлғанади
Юрак ҳовучлаб замин,
Чунки сенда туғилмоқда.
Туғилмоқда янги кун.

Янги кунни қутлаб учар
Чағалоқлар бошингда,
Тўлқинларга далда бериб
Маъруф турар қошингда.
Агар қисмат истиғноси
Кўп кўринса кўзингга,
Денгиз, мени тўфон чоғи
Ҳамроҳ деб бил ўзингга.

1977

ЕМҒИРЛИ КУНЛАР

Неча кунки ҳаво очилмас,
Неча кунки очилмас кўнглим,
Табиат ҳеч илтифот қилмас.
Кайфиятим билмайди қўним.

Гоҳ майдалаб ёғади ёмғир,
Гоҳ мўралаб бекинар қуёш,
Китоб ўқиб, қиламан сабр,
Гоҳ унга ҳам қолмайди бардош.

Булут босган тоғларни кўриб,
Исён қилар эринчоқ ҳислар.
Қўл-оёғим кишансиз туриб,
Тутқин ҳоли бошимга тушар.

Сарвиқомат дарахтлар кулиб,
Яшнаб турар, ювиб сочини.
Тўймас эдим аввал тикилиб,
Келтиради энди ғашимни.

Деразадан қарайман дилгир,
Шовуллайди денгиз, чорлайди.
Аммо ҳамон ёғади ёмғир,
Юраккинам унсиз зорлайди.

Гагра, 1977

ТОНГДА

Салом денгиз!
Нега жимсан?
Хаёл суриб қолдингми?
Тунинг жуда зулмат экан,
Қоронғида толдингми?

Ё субҳидам таровати
Этди ўзига шайдо?
Ё беқарор хаёлингда
Бир шумлик бўлди пайдо?

Ё субҳидам бошинг силаб
Айтмоқдами тарона?
Сукут сақлаб туришинг ҳам
Денгиз, бунча мардона...

Гагра, 1977

ҚИРҒОҚ ВА ДЕНГИЗ

Иўлида тургандай макр девори,
Бузиб ташламоққа қилгандай қарор,
Кетма-кет зарб билан урар тўлқинлар,
Қирғоқ зарбаларни қайтарар такрор
Нечун денгиз билан олишар қирғоқ,
Нечун қирғоқ билан олишар денгиз?
Иккиси бирликда қилади гуноҳ?,
Сабр ва жабрда иккиси тенгсиз.

1977

ДЕНГИЗ ҚУТУРГАНДА

Эй, кимга дағдаға қиласан, бұтам,
Кимга тиш қайрайсан ўзингдан-ўзинг?!
Боши берк кўчадан чиқмоқ истайсан,
Боши берк кўчадан чиқмайди сўзинг.
У қанча жарангдор, қанча заминдор,
Қанча оҳангларда сероб бўлмасин:
Деворлар ичида чўри каби хор,
Чўри эрур қанча ойдай тўлмасин.
Юзин булут тўсган қуёш каби у,
Гўзал чеҳрасини кўролмас инсон,
Булутли кун эса келтирар уйқу,
Уйғонмоқ истайди мудраган жаҳон.
Сен эса дағдаға қиласан кимга,
Деворлар сўзингга тушунмас, ахир.

1977

* * *

Тунда юлдузларга афсона бўлиб,
Кундузи ўзимга бегона бўлиб,
Кўйингда кезарман сен-чи, беҳабар,
Қетсам, ҳам билмайсан девона бўлиб.

Калава учини йўқотдим сенсиз,
Иссиқ ёз кунда совқотдим сенсиз,
Сен-чи, бахтиёрсан, орзуларинг мўл,
Орзу дарахтига тош одим сенсиз.

Чорлайман ҳар лаҳза номингни айтиб,
Сени сўроқлайди ўйларим дайдиб.
Қора тун денгизи ютар барини,
Бирорта сўроғим келмайди қайтиб.

Бахтимга ишонч бор дунёда ёлғиз,
Ишонч ҳам мен каби пилёда, ёлғиз.
Сен отлиқсан, бахтинг барқарор бўлгур,
Ҳеч кимса бўлмасин афтода ёлғиз.

1977

ТАРИХ БИЛАН МУЛОҚОТ

Гап кетса Афина ё Рим ҳақида
Сўзингни тингламоқ қанчалик роҳат.
Фурур балқиб турар ҳар гап тагида
Гўё дунё Афина, Римдан иборат.

Хитойнинг тарихи ундан кексароқ,
Ҳиндистон тарихи бойроқ-ку ундан.
Буюк давлатларга қўшни-ку Турон,
Наҳотни хабаринг бўлмаса шундан?

Туронга келганда тилинг айланмас,
Гўёки бу ўлка чуқур бир жарлик.
Эмишки Эроннинг бир бўлаги бу,
Бу ер Эрон учун бўлган хатарли.

Хитой ва ҳиндларнинг ўз динлари бор,
Ўз ёзуви бўлган ҳатто Эроннинг.
Турон тақдирини сўрайман такрор:
Ахир, нимаси бор шўрли Туроннинг?

Ҳеч бўлмаса қўшни халқларнинг
Ёзувин ўрганиб олгандир.
Шаҳарлар бунёдга келтириб,
Китоблар тартибга солгандир.

Геродот ёзмаса баъзи гапларни,
Кундалик ёзмаса хитойлик сайёҳ,
Искандар тортмаса агар лашкарин,
Спанта бўлмаса унга қарши, ёв!

Тақдир Эрон томон буриб кетса юз,
Улиб кетармиди эгасиз армон.
Тарих назарига тушмасмидик биз,
Номсиз ўтармиди дунёдан Турон?!

Тарих, менга қара, оқилсан беҳад,
Бугунги ёлгонни эрта айтасан.
Сен холис кўз билан кўрасан фақат,
Аммо ўз шартингдан баъзан қайтасан.

Пул, амалга сотиб баъзан номингни,
Шон олиб қаланғи-қасанғи зотлар,
Ҳақорат қилмоқда гоҳ Туронимни,
Фарёд қилгим келар сенга, фарёдлар.

Бир нарса айтсанг-чи таскин бергулик,
Интган китобларда бор эдинг, ахир
Маст қилиб, ўғирлаб кетдиларми ё,
Ёки қилдиларми кўзингни басир?

Тили, миллатини унутсин буткул,
Ери ўзимизга мангу қолсин деб,
Ақлни тупроққа кўмдиларми ё
Қасоскор дунёни йўлдан чалғитиб?

Замона зайли-да... Беруний бобо,
Майли ўзга тилда ёзган бўлса ҳам,
Айтган-ку, Ҳиндистон Эрондан асло
Туран ижод аҳли бўлган эмас кам.

Тарих, эсингдами илк бор кўрганим,
Йигирма йил ўтди ўшандан буён,
Халқлар тақдирини сендан ўргандим,
Тағин ўрганаман борича имкон.

Ўз халқим яратган эски китоблар
Нарги дунё бўлиб кўринар менга.
Рус тили кундан-кун ақлимни тоблар,
Меҳримни оширар ота заминга.

Ёрқинроқ бўлсин деб узоқ истиқбол,
Ўзимни излайман узоқ ўтмишдан.
Унда баъзи гаплар келтирар малол,
Ҳеч натижа чиқмас баъзан ўқишдан.

Олтин изловчидай излайман далил,
Зора чиқиб қолса бирор саҳифа.
Ўзимга юклаган вазифам масъул,
Халқим шарафидир менинг вазифам.

1977

ЖАНГЧИ ВАСИЯТИ

Ғалаба кунини нишонлаш учун
Ҳадемай гул олиб баҳор келади.
Сизни кўрганидан бўлади мамнун,
Ҳар йил қутлаш учун такрор келади,
Бахтиёр дамларни қилиб каромат,
Эслар ўзи ўтган имтиҳонларни.
Ёру биродарлар севмайди фақат,
Баҳор ҳам севади қаҳрамонларни.
Табиат кўзидан уйқуни қувиб,
Мардларни мадҳ этиб оламни кезар.
Ғубор бўлиб ётган ғамларни ювиб,
Меҳрини япроқлар, гулларга ёзар,
Бизлар муҳаббатни покиза сақлаб;
Садоқат бурчини баланд билганмиз.
Жонимизни, Ватан тузини оқлаб,
Унинг эрки учун фидо қилганмиз.
Мана шу орзудай зангори осмон,
Мана шу куч тўплаб ётган далалар,
Сизларга қолсин, деб бўлганмиз қурбон,
Унутиб юборманг бизни, болалар.

1978

ТУШ

Афсус, ишонч аллалари
Солди мени гафлатга,
Меҳр тўла қалбим бугун
Тўлиб кетди нафратга.
Борардим олисни кўзлаб
Инсоний бахт қасдида,
Кулфат писиб ётган экан
Оёғимнинг остида
Қоқилганда хушим учиб,
Очилганда кўзларим,
«Не кўрдинг?» — деб сўрамангиз
Қизиқсиниб, дўстларим.
Биров қорнин ушлаб кулар,
Биров ҳайрон, дарғазаб.
Тўнкани бир тепай дейман,
Теполмайман, вожаб
Борай десам манзил сари
Мен кўзлаган йўллар йўқ.
На дарахт, на бирор белги,
Фақат тўнка... қуп-қуруқ,
Шунда бирдан вужудимни
Қамраб олди ваҳима,
Қисмат менга дўқ урарди
«Тўлагин, деб, жарима».
«Нима учун?— дердим ёлғиз,—
Қайдан келди тўнкалар?»

Наҳот шундан мағлуб бўлсам,
Ожизманми шунчалар?
Сабабини сўрамангиз,
Агар очсам дилимни.
Дўстлар, дўстлар, кесиб ташланг,
Кесиб ташланг тилимни.

1978

* * *

Тушларимда сузаман Зарафшон дарёсида,
Ўнгимда-чи куюман икки ўт аросида.

Бир кўзлари чўлпоннинг фироқида ўртаниб,
Истиқболни кўраман изтироб зиёсида.

Ул менинг ўйларимни англари ё англамас,
Етиб борса на бўлган рақиблар ижросида.
«Ўйғот сарвинозимни, айтиб унга розимни».
Хаёлимни йўллайман субҳидам сабосида.

Ҳаётимда юпанч йўқ, юрагимда ҳаловат,
Маъруф излар бахтини муҳаббат имлосида.

1978

МУВАШШАХ

Сени кўрганда, эй дилбар,
Ёнар тоғдай ўсар кўнглим.
Агарда кўрмасам мистар
Бўлиб ғамда тўзар кўнглим.

Лабинг ҳажрида ўртандим,
Сабр-тоқатга ўргандим,
Иноят бирла сўйлаким
Қарорингни бузар кўнглим.

Мени ошифта ҳол қилган,
Вале ёлғиз жафо бирлан
Аросатга солиб келган
Жафокордан сўрар кўнглим.

Хаёлинг туну кун йўлдош,
Соғинчдан гоҳи кўзда ёш,
Оёғингга қўяй деб бош
Шамоллардан ўзар кўнглим.

Нажот бергил ўзинг ёлғиз
Мени девона қилган қиз,
Кечикдинг, деб яна афсус
Умид торин узар кўнглим.

1978

* * *

Йўл ахтариб сенинг қалбингга
Мен ўзимни йўқотиб қўйдим.
Аниқ кўрмай балки мўлжални,
Қоронғида ўқ отиб қўйдим.

Сарбоним бўл,
Йўл кўрсат ўзинг,
Қайси йўлдан борай қалбингга.
Қизармасин уятдан юзинг,
Гуноҳ қилмай мен ҳам олдингда.

1978

ҲАЁТИМНИНГ МАЗМУНИ

Наҳот барча кулфатимнинг
Бир қиз бўлса яқуни.
Сен эмасми ҳаётимнинг,
Яшашимнинг мазмуни.
Сен эмасми умрим бўйи
Иқболим деб кутганим.
Сен эмасми вафо қўйи —
Қайта-қайта ўтганим.
Сен эмасми таним, жоним,
Ўйлаганим минг хаёл,
Сен эмасми қадрдоним,
Ўзбекистон, айта қол.

1978

ҲАМОН ЖАНГДАСАН

Жангга кетган эди ҳамма орзулар,
Ҳамма орзусини кутарди бетин.
Собит турар эди ғолиб туйғулар,
Сен-чи, улар учун жангда эдинг сен.

Узоқ йиллар ўтгач бўлурлар ҳайрон.
«Шунча элни бирга кўмганлар нега?
Яшашга туғилган, курашган инсон
Наҳот ўз қабрига бўлмаган эга?»

Сен шунда эҳтимол қилиб бир сўзлик,
Шиор бўлиб тилга кирарсан, ахир:
«Бизни бирлаштирган ғоявий дўстлик,
Бирга жанг қилганмиз, қабримиз ҳам бир».

Жангга кетган эди ҳамма орзулар,
Ҳамма орзусини кутарди бетин.
Собит турар эди ғолиб туйғулар,
Сен-чи, улар учун жангда эдинг сен.

Авжи баҳор фасли қайтдилар мағрур,
Улим даргоҳидан ғолиб чиққанлар.
Инқилоб тонгини, курашиб жасур,
Ялмоғиз комидан олиб чиққанлар.

Йиллар ўтиб кетди оқар сув каби,
Уттизга кирибди ғалабаю шон.
Ҳосилга кирса ҳам қанча матлаби,
Қалблар жароҳати битмаган ҳамон.

Жангга кетган эди ҳамма орзулар,
Ҳамма ғалаба деб ишларди бетин.
Собит турар ҳамон голиб туйғулар,
Ҳамон улар учун ўша жангда сең.

1979

* * *

Қани менинг севинчларим, ғамларим қани?
Занг босмаган қилич каби дамларим қани?

Зим-зиё қалб гўшасида дўстлар шам эди,
Бугун ёруғ қалб гўшаси шамларим қани?

Мудом тўкис ҳаётимда бўлар бир камлик,
Айтинг, кемтик ҳаётимда камларим қани?

Гоҳ ҳижрон, гоҳ учрашувдан кўзлар бўлса нам,
Учрашув бор, ҳижрон бору намларим қани?

Белга боғлаб юрар эдим белбоғу ханжар,
Дўппим бошда, белбоғ билан ханжарим қани?

Маъруф, энди афсус қилма ўтган кунларга,
Дегил: Қоши қора, сочи анбарим қани?»

• 1979

* * *

Қувиб зулматни кун чиқди,
Наҳот сен чиқмасанг, жоним.
Кўнгил бўстон бўларми, сен—
Унга гул экмасанг, жоним.

Сабрсиз дилда тоқат йўқ,
Висол дардига офат йўқ.
Умид айтур: «Фароғат йўқ
Риёзат чекмасанг, жоним».

Йўқотгай ҳуснини орзу
Ситам бирла кураш чоғи
Кўзингни мисли ёш оҳу
Йўлимга тикмасанг, жоним.

Хаёл этмай кўчанг таркин
Сени излаб ўтар ҳар кун,
Тиларман ҳеч қачон ғамгни
Бошингни эгмасанг, жоним.

Ҳаётда кўп умидим бор:
Ёмон кун бўлмагай такрор.
Ўтар Маъруф йўлингда зор
Агар сен тегмасанг, жоним.

1979

* * *

Гоҳ бир «дўстим» чалган оёғимга
Душманларим болта уради.
Ажаб, кесак отганларга эмас,
Менга қараб итлар ҳуради.

Буни кўриб ҳайрон бўлар биров,
Биров дейди: «Бу қўрқоқлар дўғи».
Мен ўзимга душман яратмайман.
Кимдир душман қилмоқчи чоғи.

Нотекис дунёда кетиб борардим
Ўз ёғимга ўзим қоврилиб,
Бир кун менга суҳбатдошим деди:
«Гапирсанг-чи, бундоқ ёрилиб».

Яхши бўлмоқ қийин ҳаммага,
Ёмон бўлмоқ ундан ҳам оғир.
Лекин яшаб бўлмас дунёда
Яхши ҳам, ёмон ҳам бўлмасдан ахир.

1980

* * *

(Евгений Евтушенкодан)

Йўқ-йўқ,
Бошқа жойга келиб қолибман
Бемаънилик бўлди.

Мен ҳато қилдим
Тасодиф қўлимда турган қадаҳ ҳам,
Унинг ҳайрати ҳам тасодиф бўлди.
«Юр, рақсга.

Рангинг йўқ.
Ёмон ухлабсан...»

Сезаман
бу ердан кетмоқ ноқулай.

Аммо шошиб дейман:
«Қийиниб олай.

Йўқ-йўқ,
Бошқа жойга келиб қолибман...»

Ортимдан дер:
«Шароб не ҳолга солар,

Бошқа жой нимаси—худди шу ерга...
Ҳамманн ранжитиб, балки завқланар,
Женяжон, тушуниб бўлмайди сенга».
Чўнтакка тиқаман совқотган қўлим,
Қор билан қопланган бутун кўчалар.
Таксига шўнғийман! Бос, ошна!

Соколда

Хона бор.
у ерда мени кутарлар.

НАВОИЙ ҒАЗАЛИГА МУХАММАС

Утиб ойлар ҳануз мунглиғ дилимни ўзга банд этмас,
Умид кўшким этиб яксон нигорим макру панд этмас,
Кўриб паст душманамни ё менинг қадрим баланд этмас,
Мени мен истаган ўз суҳбатига аржуманд этмас,
Мени истар кишининг суҳбатини кўнглим писанд этмас.

Деса жоҳил: «Йигит эрсанг, ўзингни ташла шу наҳра»,
Деди оқил кулиб: «Ёраб, бу ботқоқдан ўзинг асра»,
Жўшиб қоним томирда гарчи тортиб турса ҳам наъра.
Не баҳра топқомен андинки, мендин истагай баҳра
Чу улким бахраи андин тилармен баҳраманд этмас.

У бўлса гоҳ хиром айлаб ғулу солгай саботимга,
Бу бепарво билар, аммо қиё боқмас муродимга,
Қўшиб айтай мудом кўнгли навосини баётимга,
Нетай ҳуру пари базминки, қатлим ё ҳаётимга
Аён ул чашм заҳр айлаб, ниҳон бу нўшханд этмас

Кўз очмоқ гарчи мушкул гоҳи-гоҳ санги маломатдин.
Мен излармен саодатни бу оламда камолатдин,
Не фойда тиллақўнғиз шуъласи янглиғ фароғатдин,
Керакмас ой ила кун шакликим, ҳусну малоҳатдин,
Ичим ул чок-чок этмас, танним ул банд-банд этмас

Бу оламда ягона ул, қиёси йўқ хуморимким,
Вале кўкка етар ҳар дам жафо қилганда зоримким,

Керакмас дардима ўлсам-да кетсам ўзга доримким,
Керак ўз чобўки мажнунваши қотил шиоримким,
Бузув кўнглимдин ўзга ерга жавлони саманд этмас.

Гуноҳкор бандалар ичра гуноҳсиз қолмоғинг оғир,
Умр қисқа, вале чексиз юпанч бергай умид соҳир,
Агарчи сен ҳаёт завқин суришга шунчалар моҳир —
Кўнгил уз чарх золидин, фирибин емаким охир,
Ажал сарриштасидин ўзга бўйнингга каманд этмас.

Етар жабру жафо чекканларинг шунча, кўнгилни уз,
Маишат қил, яшаб қол деб мени диққат қилар беюз,
«Вафодоринг бўларман» деб бериб Маъруфга танҳо сўз,
Ул ой ўтлуғ юзин очса, Навоий тегмасин деб кўз
Муҳаббат тухмидин ўзга ул ўт узра сипанд этмас.

1980

СУЗЛАРИМНИ ЕЛГА ТАШЛАЙМАН

(Евг. Евтушенкодан)

Сўзларимни елга ташлайман,
Ачинмайман йўқолганига.
Баргдай ушлаб кўрсин ҳар одам,
Уларда фол кўрсин майлига.

У сўзлар келтириб эътибор,
Арзимам, эҳтимол унга мен,
Юксакка этади сазовор,
Кўрсатиб беқиёс хизматин.

Агарда бир қизча совуқ еб,
Пичирлаб шеъримни ёд айтса,
Фахр эмас, сезардим бир оғриқ,
Этимга киргандай зирапча.

Агарда бир одам қайғуриб,
Шу гапни ёзганда хатида,
Юрмасдим мен уни бостириб,
Ўз ғамгин суратим остида.

Шеъримни такрорлаб басма-бас,
Чуқур англаб бўлгандир вола,
Мен учун муҳими бу эмас,
Совқотган, совқотган қиз бола.

Қайдадир ўқлардан чапараст,
Шеърларим тешилган бўлса гар,

Мен учун муҳими бу эмас,
Мен учун муҳимдир ўлган йигитлар.

Қулфатлардан фарёд кўтарган —
Шамолларга сўзим ташлайман,
Мангуга ташлайман дафъатан,
Мангу деб лаҳзани ушлайман.

Шамол сўзни юлқилаб олар,
Ва элтади суд, жазо тараф,
Шамол сўзни баланд кўтарар,
Берар унга ўлим ё шараф.

Ела-ела элтади мамнун
Қимки кутса, ишонса фақат,
Шамолга ташланган сўз учун,
Ҳар сўз учун босади даҳшат.

МУНДАРИЖА

- Умр. 3
Қалб ва рубоб. 4
Хаёлларим. 5
Қишлоғим. 6
Уйларим. 8
Тонготар. 9
Тўй куни. 10
Тоғлар. 11
«Дилгир соғинч билан». 13
Илҳомим. 14
Қатралар. 16
Чинорлар. 18
Раҳмат, одамлар. 20
Нега яшайпман. 21
Отамга. 22
Сўзсиз қўшиқ. 23
«Мен бахтимни». 24
Бедана. 26
Инсон 27
Батюшковга. 32
Илтижо. 33
Тошкентга. 35
Одий жумбоқ. 36
«Сержило сертўлқин,
азим». 38
Дунё экан. 39
Кўзлар. 41
Қайдасан. 42
Мақсадим. 43
Шу ҳам қиш бўлдими. 44
Юлдуз. 46
Ҳаёт қизиқ. 48
«Ваъда берган бўлсаю». 50
Кечқурун қишлоқ йўлида. 51
Уруш қонуни. 53
Паризодим. 54
«Тасаввурда қилиб пай-
до». 56
«Сотганим йўқ виждоним-
ни». 57
«Шаҳар курар экаң». 58
«Чўлда юрган чанқоқ». 59
«Сен осмон сингари». 60
Фарғона. 61
Тоғлар ва денгизлар. 63
Кузбоши. 66
Ҳазил. 68
Марҳумлар шаҳрининг аҳо-
лисига. 69
Ватан. 70
«Бу кеча ҳам кўрдим». 74
Ленин келаётир. 75
Дарё. 77
Истиқбол. 78
Ҳамид Олимжонга. 79
Йўллар. 81
«Интиқлигим бу кеч
ҳам». 83
«Деразамнинг ортида
тун». 84
«Бўрон тиндию, денгиз». 85
«Бургут парвозида сеңи». 86
Мавзу ва ифода. 88
Марҳабо, лайлак қор. 89
Табнат ва инсон. 91

- «Мен ҳар кеча хаёлда». 93
«Мен қалбимга». 94
«Сенга ғойибона». 95
«Мен орқангдан лаънат». 97
Кун санайман. 98
«Уйни соғиндингми». 99
«Тўлга боқдинг». 100
«Афсус, минг афсуски». 101
«Сен меън севмассан». 102
«Қуй, мени йўлимдан». 103
«Келиб_келиб
ҳасратимни». 104
Сен мард бўлсанг. 105
Қор ёғади. 106
«Ҳаёт менга раво
кўрган». 108
«Қайдадир маъсума гул». 109
Ешликдаги бир ёлгон. 111
Сингилжон. 116
Мағлублар. 117
Самарқанд. 118
Шоирлар. 122
Йўлтўсар ва
ғийбатчиларга. 125
Шервачча. 128
«Алдамоққа бола
яхши». 134
Тошкентда Пушкин
ҳайкали. 136
«Мен мард рақибларни». 138
Ирода. 140
Қурияган дарахт. 142
Соғинч. 143
Ленин. 144
Ҳақиқат. 146
Ота насиҳати. 147
Бир бефаҳмга. 148
Дарахт. 149
Бир дўстимга. 150
Ой тутилган кеча. 152
«Шамол йўлга кузатиб». 154
Армиядаги юртошла-
римга. 155
«Сен гўзалсан ғунча
каби». 157
- «Мен йўлингга кўз тутар-
ман». 158
«Ўртанур ёлғизлигидан». 159
«На бўлди сенга». 160
«Ноз этарсан менга». 161
«Нетаф сен эл аро», 162
«Дегайман сен каби». 163
Сен бўлмасанг ёнимда. 164
«Сени кўрган эдим». 166
«Шунча йиллар армон
бўлиб». 167
«Сен йўлдан урди». 168
«Сен шунчаки». 170
«Тор хонадан боқардим». 171
Шомда чиққан оёлар
ботмасни. 172
Боғлар сепсиз ҳувиллаб
қолди. 173
Яна йўллар. 174
«Юрагимни аёвсиз
тилган». 175
«Салом, денгиз». 176
Денгиз билан суҳбат. 177
Ёмғирли кунлар. 179
Тонгда. 180
Армон. 181
Қирғоқ ва денгиз. 182
Денгиз қутирганда. 183
«Тунда юлдузларга». 184
Тарих билан мулоқот. 185
Жангчи васияти. 188
Туш. 189
«Тушларимда сузаман». 191
Мувашшах. 192
«Йўл ахтариб». 193
Ҳаётимнинг мазмуни. 194
*Ҳамон жангдасан. 195
*«Қани менинг севинач-
ларим». 197
Қувиб зулматни. 198
*«Гоҳ бир дўстим». 199
*«Йўқ-йўқ». 200
*Навойй ғазалига мухам-
мас. 202
Сўзларимни елга
ташлайман. 204

НА УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ

МАЪРУФ ДЖАЛИЛ

**РЕКИ, ИЗ КОТОРЫХ Я ПИЛ
ЛИРИКА**

Редактор **М. Аъзамов**

Рассом **Т. Каримов**

Расмлар редактори **А. Бобров**

Техн. редактори **Э. Саидов**

Қорректор **Ш. Собирова**

Босмахонага берилди 5. 12. 80. Босишга рухсат этилди. 10. 03. 81
Р 14204. Формати 70×90^{1/32}. Босмахона қоғози № 1. Адабий
гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л. 7,60. Нашр л. 5,53.
Тиражи 10.000. Заказ № 51. Баҳоси 80 т.

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент
700129, Навоий кўчаси, 30

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси
давлат комитетининг Тошкент «Матбуот» ишлаб чиқариш бир-
лашмаси. Янгийўл шаҳри, Самарқанд кўчаси, 44.